

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Diplomová práce

Právní aspekty krize eurozóny

Zpracoval: Jakub Urban

Plzeň, 2013

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem vědecké práci obvyklým.

Rád bych také poděkoval vedoucí své práce za cenné rady při tvorbě tohoto textu. Práce byla aktualizovaná k 26. březnu 2013, vzhledem k tomu, že se celý proces uvnitř eurozóny nadále vyvíjí, není bohužel možné zachytit konečný stav.“

Plzeň, březen, 2013

Jakub Urban

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Evropská měnová unie – historie, vývoj	9
2.1. První zakotvení měnové unie.....	11
2.2. Had v tunelu.....	12
2.3. Jednotný evropský akt	15
2.4. Jednotka ECU	16
3. Charakteristika společné měny a Eurozóny.....	18
3.1. Výhody jednotné měny.....	18
3.2. Kritika a nevýhody.....	19
4. Příčiny a dopady současné krize	22
4.1. Selhání autorit.....	23
4.2. Strukturální nesourodost.....	24
4.3. Pakt stability a růstu	25
4.4. Silný sever, slabý jih	26
4.5. Neudržitelné rozpočty	28
5. Řešení krize	31
5.1. Restrukturalizace dluhu	32
5.2. Záchrané mechanismy	34
5.2.1 EFSM	34
5.2.2 EFSF	35
5.2.3 ESM	36
5.2.4 Pakt pro euro plus.....	38
5.2.5 Smlouvy o rozpočtové odpovědnosti	39
6. Pohled jednotlivých států	42
6.1. Řecko.....	42
6.2. Španělsko	43
6.3. Irsko	45
6.4. Portugalsko	46
6.5. Německo	47
7. Postoj České republiky vůči eurozóně	48
7.1. Strategie přistoupení	49
7.2. Změna právního prostředí	50
7.3. Rezervovaní Češi	51
7.4. Finanční ústava	52

8.	Budoucnost eurozóny.....	55
8.1.	Scénáře vývoje	55
8.2.	Důvěryhodnost eura	56
8.3.	Problémy Kypru	57
9.	Závěr	59
	Resumé	61
	Seznam literatury.....	63

1. Úvod

Slovní spojení ekonomická krize je v poslední době neustále kolem nás. Při výběru tématu své diplomové práce jsem se chtěl věnovat a právně rozebrat téma aktuální a ožehavé. Právě pohled na současné ekonomické problémy států eurozóny, byl tím pravým tématem. Všeobecné rozpaky nad špatnou finanční situací totiž musí mít svůj základ a svou příčinu. K ekonomice a hospodářství mám blízko již velmi dlouho. Studoval jsem obchodní akademii a i u nás na fakultě patřily předměty katedry finančního práva k těm, které jsem v hojném počtu navštěvoval. Je to obor, kterému bych se chtěl věnovat i do budoucna. Myslím, že mám určité ekonomické myšlení a ve spojení s právní vědou bych jej chtěl uplatnit. Zároveň jsem ve sdělovacích prostředcích velmi bedlivě sledoval informace o pokračující krizi a zajímal se o jednání politických špiček eurozóny. Do značné míry to bylo záměrné, ale mediální masáž, a hrozba nepříliš dobrého ekonomického vývoje, byla opravdu nepřehlédnutelná. V této práci se budu snažit vystihnout problémy, které globální ekonomická krize přinesla. Nejvíce zasáhly poměrně chatrnou eurozónu, která je stále ještě ve fázi budování a stabilizace. Oproti jednotnému měnovému systému ve Spojených státech zažívá evropská měnová strategie vlastně první větší problém a zároveň stále ještě nenalezla svou skutečnou tvář. Paradoxně právě tato krize může pomoci budoucímu rozvoji společné měny, protože ukázala na zásadní chyby, kterých se členské státy při budování dopustily. Z právního hlediska, které je pro tuto práci nejdůležitější, již byla přijata řada opatření, která mají zamezit rozsáhlým dopadům finanční krize. Právě jednotlivým záchranným balíčkům a paktům bych chtěl věnovat podstatnou část diplomové práce a rozebrat je nejen po stránce formální, ale především po stránce právní. Rád bych přesně vystihl i postup, s jakým finanční krize ochromovala jednotlivé státy. Přirozeně zastihla všechny, ale analýzu bych rád provedl jen u těch nejvíce postižených. Část práce bych rád věnoval i České republice, která jako nečlen eurozóny, poměrně ostře vystupuje proti přijatým ochranným opatřením a dává jasně najevo svůj názor. Což je značně raritní, neboť se svou ekonomickou silou patříme mezi slabší státy Evropské unie. Myslím si, že nejen vůči této práci, ale vůbec vůči názoru budoucích čtenářů je velmi podstatné zdůraznit pozici a postoj Česka vzhledem k eurozóně, krizi a budoucímu směřování Unie. Závěrem bych se velmi rád věnoval možnému vývoji. Je těžké předjímat, co se vlastně v eurozóně stane, nicméně existuje už nyní několik

možných scénářů, jaký směr bude eurozóna preferovat. Celkový text by měl tedy poskytnout čtenářům pohled z několika možných stran a snahu vysvětlit, alespoň zjednodušeně, čím si Evropa prochází, jak se do této situace dostala a jak hodlá problémy řešit. Kroky k nalezení správného východiska je třeba aplikovat co nejdříve, protože zmatek a nejistota na finančních trzích se velmi neblaze projevují na ukazatelích kvality lidského života a obyvatelé jednotlivých států jsou rozhodně ti poslední, kteří by za neschopnost svých vlád měli být trestáni.

2. Evropská měnová unie – historie, vývoj

Když rok 2002 přivedl do fungování Evropské unie nový a významný prohlubující prvek – společnou měnu euro, měla Hospodářská a měnová unie za sebou již několikaletý vývoj. Celkový projekt společné měny byl samozřejmě vnímán s určitými nadějemi na straně jedné a obavami na straně druhé. Myslím, že velmi přesně definoval situaci okolo vzniku eura Zdeněk Sychra: *„Hospodářská a měnová unie je z hlediska evropského integračního procesu jedním z největších, nejzásadnějších a zároveň nejkontroverznějších projektů.“* Stalo se tak poprvé v historii, kdy takto velká skupina států dobrovolně upustila od užívání své národní měny, své identity, části své státní suverenity, a to ve prospěch užívání měny jednotné. Pokud budeme postupovat od počátků evropské spolupráce, začít je třeba v Římských smlouvách z roku 1957. O jednotné měně se zde hovořilo zcela minimálně¹. Odrážela se zde pouze skutečnost, že členské státy využívají tzv. Bretton-Woodský systém. Tedy proces, který vázal všechny měny členských států na dolar a dolar posléze na zlato.

Za prvním konkrétní myšlenku na společnou měnu se dá považovat vypracování hlavních zásad Evropského měnového systému². Jean Monnet požádal prof. Roberta Triffina a Pierra Uriho. Návrhy od renomovaného odborníka v mezinárodních měnových otázkách, Roberta Triffina, počítaly nejprve s vytvořením Evropského rezervního fondu. Celkové vybudování měnové unie mělo být posléze završeno zavedením jednotné měny a založením evropské měnové instituce. Návrh byl Akčním výborem pro Spojené státy evropské³ přijat v deklaraci z listopadu 1959 a z června 1961. Francouzský politik, diplomat a ekonom Jean Monnet, byl hlavním strůjcem prohlubování spolupráce a rozšiřování pole působnosti a zároveň prosazoval i přijetí Velké Británie do hospodářské a měnové unie. Výbor navíc také navrhl vytvoření Evropského rezervního fondu, což by měl být první krok k vytvoření společné měny, respektive společné měnové politiky a zároveň by tak evropské Společenství získalo patřičný vliv i na poli mezinárodního měnového systému. V roce 1962 už

¹ "Konjunkturální politika" a měnové kursy byly považovány za "otázky společného zájmu" (článek 103 a 107)

² Publikace evropské komise, Jedna měna pro jednu Evropu, 2007

³ Založeno v roce 1955 J. Monnetem. Jednalo se o sdružení významných osobností, předsedů politických stran v národních státech, představitelů odborů za účelem prosazování evropské myšlenky ve svých státech.

předložila Evropská komise, v rámci svého Akčního plánu, konkrétní návrhy na měnovou integraci. Program předpokládal zavedení pevných devizových kurzů mezi měnami členských zemí a vytvoření evropské rezervní měny. Mezitím se už mělo horečně diskutovat na národních úrovních o společné měnové politice, vzájemné pomoci států při platebních problémech nebo o další liberalizaci pohybu kapitálu.⁴ První podněty pro společný postup v odvětví měnové politiky v Evropě se objevili již v 50. letech 20. století.⁵ Hlavním důvodem byly především problémy uvnitř mezinárodního Bretton-Woodského systému. Nejdůležitějším bodem byl však fakt, že s rostoucí integrací obchodu se projeví také větší nutnost koordinace hospodářské a měnové politiky. Jedině ta by dokázala držet určitou rovnováhu mezi zeměmi.

Jestliže se v létech padesátých o společné měně ve vysokých kruzích často hovořilo, léta šedesátá tomuto projektu příliš nepřála. Stejně jako celému rozšiřování a prohlubování Společenství. Proti byla především Francie. Tedy spíše řečeno její prezident Charles de Gaulle. V roce 1963 právě francouzský prezident jednostranně přerušil jednání o vstupu Velké Británie do Společenství. I přes tyto peripetie byl z podnětu Evropské komise založen Výbor guvernérů centrálních bank. 1. července 1968 došlo ke zrušení cla uvnitř Společenství a byly zavedeny společné vnější celní tarify. Vytvoření celní unie lze považovat za jeden z nejvýznamnějších prvků budování integračního procesu. Ovšem záhy po tomto zásadním kroku, se objevily první znaky nerovnováhy spočívající v inkompatibilitě národních ekonomik členských států. „*V souvislosti s přehřátím německé ekonomiky a uplatňováním restriktivní měnové politiky došlo k prudkému poklesu německého importu, což mělo nepříznivý efekt na hospodářskou situaci většiny členských států.*“ uvádí Zdeněk Sychra ve své knize „Jednotná evropská měna“. Tato nerovnováha poté vedla až k vytvoření napětí mezi evropskými měnami, což samozřejmě ohrožovalo i další rozvoj společného trhu a postup v integraci. To vše dohromady vyvolalo potřebu centrální hospodářské koordinace spojené i s centrálním vedením měnových politik členských států. K tomu měly Evropě dopomoci různé návrhy, jako například Memorandum o koordinaci

⁴ „Nad rámec již dohodnutých opatření a ustavení výborů, které by měly tuto spolupráci usnadňovat.“ Kamil Chalupa, 2003 - Jednotná měna euro – historie, přínosy a možná rizika

⁵ Publikace European Central Bank, The European system of a central banks, 2011, str. 4, dostupné z: ecb.int/pub/pdf/other/escb_web_2011en.pdf?283b678597679bb86475c7c6fd5213

hospodářských politik a měnové spolupráci uvnitř Společenství⁶ nebo Schillerův plán. Jeho znění předložila německá vláda a v podstatě přinášel opačný pohled, než jaký překládal Barreho plán⁷. Za nejdůležitější byla v jeho textu pokládána efektivní koordinace hospodářských politik, respektive její přijetí. Protože tím, kdo způsobuje tržní tlaky na změnu kurzů, jsou rozdíly v hospodářských podmínkách, především míra inflace.⁸

2.1. První zakotvení měnové unie

Konkrétní cíl „stanovení měnové unie“ byl vyřčen v roce 1969. A to v Haagu na vrcholném summitu⁹ představitelů Evropského hospodářského společenství¹⁰. K tomu měla evropská společenství dva významné důvody. Především se hledaly nějaké nové perspektivy prohloubení integračního procesu, ovšem hlavně stál naproti stále více se propojujícím trhům strach v podobě autonomní hospodářské a měnové politiky každého členského státu. To dosud činilo nemalé obtíže, ovšem s rozšířením integračního procesu by rozhodování na úrovni jednotlivých vlád bylo neúnosné. Společenství ovšem v té době rozhodně nebylo na takovém stupni rozvoje, kde se volně pohybuje kapitál, služby, zboží a osoby, čemuž by společná měna byla jediné ku prospěchu. Vystala proto otázka, zda dosavadní stupeň ekonomické integrace, absentující úplný volný pohyb kapitálu, je vůbec ospravedlnitelný vůči ztrátě národních nástrojů měnové politiky. O rok později (1970) se navíc Evropská rada dohodla, že v poslední etapě měnové unie by měla existovat společná měna. Každý ze zainteresovaných subjektů chtěl ovšem k tomuto cíli postupovat odlišně. Dva rozdílné názorové proudy představovali především nesmiřitelní „euro“ rivalové Německo a Francie. Zatímco Francouzi preferovali takzvanou teorii lokomotivy - tedy nejprve vytvoření jednotné měny jako tažného koně celé konvergence¹¹, tak německá politická reprezentace viděla ve stanovení parity devizových kurzů konečný cíl měnové integrace. Němci takto reagovali především v obavách, že předčasné spojení s ekonomikami s vyšší inflací by oslabilo jejich schopnost takové inflaci

⁶ Předloženo 12. února 1969 komisí ES – známé spíše jako Barreho plán.

⁷ Barreho plán byl příkladem monetaristické koncepce vytvoření HMU. Jeho přijetí podporovala Francie, Belgie a Lucembursko. Naopak Schillerův plán Německo, Itálie a Nizozemsko.

⁸ Sychra Z., Jednotná Evropská měna, 2009, str. 49

⁹ Konal se 1. a 2. prosince

¹⁰ (EHS) byla mezinárodní organizace existující mezi lety 1958 až 1993, která byla vytvořena, aby podporovala ekonomickou integraci (včetně jednotného trhu) mezi Belgií, Francií, Německem, Itálií, Lucemburskem a Nizozemskem.

¹¹ Článek o historii jednotné měny. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/319/sekce/pocatky-jednotne-meny/>

zabránit. Oproti teorii lokomotivy tento postup odborníci nazývali korunovační teorií.

Protože dohoda mezi oběma hlavními proudy nebyla možná, měla o dalším postupu rozhodnout pracovní skupina pod vedením ministerského předsedy Lucemburska Pierra Wenera. Z analýzy, která se posléze nazývala Wernerovou zprávou¹², vplynuly přesné mantinely pro stanovení hospodářské a měnové unie. Sám Werner definoval tři fáze procesu k dosažení HMU.¹³:

1. Stanovení neodvolatelné konvertibility měn členských států
2. Volný pohyb kapitálu
3. Pevně stanovený devizový kurz mezi měnami členských států, nebo jejich nahrazení měnou jednotnou.

Předpokladem bylo, že k ustavení měnové unie dojde ve třech etapách. První dvě byly detailně rozpracovány a ve třetí fázi byly v obecné rovině popsány reformy, které by bylo třeba uskutečnit. Na základě doporučení zprávy, poté Rada ministrů EU přijala usnesení o vytvoření hospodářské a měnové unie, která bude uváděna do života postupně ve třech etapách v průběhu deseti let. Cíle tedy mělo být podle zprávy dosaženo nejdříve v roce 1980. Jak se ale dalo očekávat, odpor francouzských představitelů byl velmi tvrdý, protože Wernerova zpráva do značné míry vyhovovala spíše německému modelu. Evropská rada se díky tomu rozhodla atributy zprávy aplikovat jen ve velmi zmírněné podobě. V podstatě se zavázala pouze k ověření první etapy v praxi. Tento experiment však neskončil dobře, neboť snaha o udržení devizových kurzů měn přišla v době vážné krize mezinárodního měnového systému, která vedla k rozpadu Bretton-Woodského měnového systému.

2.2. Had v tunelu

Dalším pokusem o měnovou jednotu v Evropské unii byl projekt zvaný „had v tunelu“¹⁴. Základem pro rozhodnutí rady Společenství o vytvoření takového systému byl podpis Basilejské dohody mezi ústředními bankami šesti členských a kandidátských zemí, a to 10. dubna 1972. Měny členských států by se poté měly

¹² Oficiálně nazvaná jako „Zpráva Radě a Komisi o realizaci stadií hospodářské a měnové unie ve Společenství.“

¹³ Publikace Evropské komise – Jedna měna pro jednu Evropu = Cesta k Euru, 2007, str. 3

¹⁴ Systém pro sblížení bilaterálních směnných kurzů evropských měn ve vztahu k americkému dolaru.

pohybovat v rozmezí +/- 2,25 % od své parity k dolaru.¹⁵ Byl to krok, který navazoval na předchozí rozhodnutí Mezinárodního měnového fondu, které hovořilo o fluktuování v rozmezí 4,5 %. Prakticky tedy Evropské společenství pouze stanovilo užší procentuální rozpětí, které se pohybovalo uvnitř rozpětí většího – odtud tedy název „had v tunelu“. Ovšem tato praxe fungovala pouze do března 1973, kdy došlo k uvolnění pevného kurzu amerického dolaru a jeho postupné devalvaci. Tím tedy v přeneseném slova smyslu ztratil had svůj tunel. Protože kurz stanovoval ono maximální rozpětí směnného kurzu. Had sice zůstal zachován, ale jednotlivé země z něj postupně vystupovaly a zčásti vstupovaly zpět, až se udržely pouze silné měny jako německá marka a dánská koruna.¹⁶ Tomu navíc do značné míry přispěla samotná Evropská společenství.¹⁷ Měnový had ztroskotal především na neochotě zemí s „měkkou“ měnou přizpůsobovat se pod tlakem silné německé marce. Ekonomické výsledky a jejich těžká koordinace, nebo dokonce sjednocení (které by značně ulehčilo přijetí jednotné měny), byly způsobené především rozdílnými strukturami ekonomik členských států. Navíc jejich vládním představitelům chyběla společná shoda na základních ekonomických ukazatelích. Dokud se tyto výrazné rozdíly nepřekonají, bude nemožnost vytvoření jednotné měny přetrvávat. Proto se Evropské společenství rozhodlo přiblížit k měnové unii vytvořením takzvané paralelní jednotky ECU – European Currency Unit. Její význam by posléze rostl, každý členský stát by se na ni adaptoval a nakonec by mohla překlenout své „virtuální“ období a přeměnit se ve skutečnou jednotnou měnu. ECU oficiálně vzniká 13. března 1979¹⁸ a jejím úkolem je paralelně existovat vedle měn národních, a to především jako oficiální košová¹⁹ jednotka států Evropského společenství. Sloužila především k zúčtování mezinárodních operací a jako měna rezervní. Zároveň byla jedním ze tří prvků nově vzniklého Evropského měnového systému.

Důvod pro vytvoření nového systému v rámci koordinace měnových záležitostí byl ryze politický, jak uvádí i Zdeněk Sychra: „*Cílem bylo udržet po*

¹⁵ Odborný termín fluktuace měny znamená nahodilý pohyb sem a tam, který se používá pro ekonomické veličiny.

¹⁶ Sychra Z, Jednotná evropská měna, 2009, str. 53

¹⁷ ES odmítla korigovat svého měnového hada podle nové devalvace dolaru. Zhodnocení, které tím pro některé členy hada vzniklo, bylo pro některé země spojeno s příliš velkými ztrátami.

¹⁸ Tomášek, M. Evropské měnové právo, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 44

¹⁹ Košová se jednotce přezdívalo proto, že byla založena na váženém průměru všech měn Evropského měnového systému

*neúspěchu Wernerova plánu při životě myšlenku další integrace.*²⁰ O nový systém se zapříčinily především Německo a Francie. Obnovení jejich úzké spolupráce mělo zabránit požadavkům na radikální reformy ES a za ekonomicky nepříznivého stavu a při vážných hospodářských problémech nadále udržet myšlenku evropské integrace. Názorové sblížení obou zemí samozřejmě usnadňovala i práce na samotném projektu měnové unie. Všechno úsilí se soustředilo na vytvoření dalšího prvku celého systému – Mechanismus směnných kursů. Ten měl zajistit, že ke změnám parity mohlo dojít pouze vzájemnou dohodou států, které se tohoto mechanismu účastnily. Devizové kurzy se mohly pohybovat pouze v rozmezí +/- 2,25% k evropské měnové jednotce ECU, která byla váženým průměrem všech měn evropského měnového systému. Společně ještě s pevně danými úvěrovými mechanismy měly všechny tyto tři základní prvky systému zaručit, hlavní postavení mezi články strategie trvalého růstu a stability, jejíž součástí bylo vytvořit v Evropě zónu měnové stability. Spokojenost se systémem ovšem nepanovala v celém Společenství. Například Itálie nebo Velká Británie argumentovaly tím, že mechanismus směnných kurzů příliš zvýhodňuje marku. Vlády zemí se slabší měnou si tak nakonec vymohly dvě významné úlevy:

- Ukazatel divergence
- Evropský fond měnové spolupráce

Ukazatel divergence umožňoval v případě, že kurzová odchylka mezi dvěma měnami navzájem dosáhla tří čtvrtin povoleného rozpětí, měly obě země zareagovat změnou své politiky. Slabší země tak doufaly, že jim toto opatření pomůže bránit se tlaku ze strany silných měn. Evropský fond měnové spolupráce vlastně fungoval jako náhrada konečných peněžních převodů. Existovala totiž pouze možnost krátkodobého swapu²¹ v měně ECU a to navíc pouze proti složení jedné pětiny zlatých a devizových rezerv. Vytvořením EMS došlo vlastně k nahrazení ztroskotaného „hada v tunelu“ a nově vytvořený „směnný had“, tak díky dohodě směnných kurzů zdárně fungoval ještě několik dalších let. Právě zde se začínají vytvářet intenzivní vzájemné spolupráce mezi jednotlivými státy a to především zužováním flukтуаčního pásma. Od evropského měnového systému se

²⁰ Sychra Z., Jednotná evropská měna, 2009, str. 57

²¹ Swap je druh finančního derivátu, což jsou instrumenty, jejichž hodnota je odvozena z hodnoty tzv. podkladového aktiva. Jejich podstatou je forma termínového obchodu, tzn. že dochází k určitému zpoždění mezi sjednáním obchodu a jeho plněním.

očekávalo hlavně zklidnění situace a zajištění měnové stability. To se myslím povedlo. Ovšem systém je svou koncepcí založen na fixních měnových kurzech, což ekonomičtí teoretikové označují jako „neúplnou měnovou unii“²². Takovéto svázání měny s měnou jinou (pomocí směnných kurzů) je ovšem poměrně nestálé a vede k oslabení důvěryhodnosti. Jednoduše byl tento systém dlouhodobě neudržitelný, a proto komise pracovala na znovuoživení myšlenky vybudování hospodářské a měnové unie. Tento nápad se projevil v roce 1986 v přijatém Jednotném evropském aktu²³.

2.3. Jednotný evropský akt

JEA obsahoval nový článek 102a, který se věnoval přímo spolupráci v hospodářské a měnové politice. Zároveň nově vložený článek 8a obsahoval závazek do 31. 12. 1992 přijmout opatření vedoucí k postupnému vytvoření vnitřního trhu²⁴. To ovšem vyvolalo otázku, zda je tím myšleno i vytvoření měnové unie. Odpověď přinesla Evropská rada²⁵, která zmocnila sedmnáctičlennou expertní komisi k předložení zprávy s návrhem konkrétních etap k uskutečnění Hospodářské a měnové unie. Delorsova zpráva, která ideově vycházela z Wernerova plánu, byla Evropskou radou schválena jako oficiální Strategie evropské Hospodářské a měnové unie.²⁶ Dokument zásadně rozlišoval hospodářskou unii a na straně druhé unii měnovou. Zavedení měnové unie bylo přímo navrženo jako tři fázové se započítáním první etapy od července 1990. V ní mělo dojít ke vstupu všech států do mechanismu směnných kurzů a posílení úlohy centrálních bank. Druhá etapa měla za úkol zvýšit koordinaci rozpočtových politik a také institucionálně připravit zavedení nové měny – založením Evropského měnového institutu. Konečná část počítala s možností zavedení společné měny, nebo pouze s pevnou fixací národních měn, ale především s přenesením kompetencí na instituce Společenství.²⁷ Dalším právním aktem, který obsahuje zcela zjevné zakotvení hospodářské a měnové unie je Smlouva o Evropské unii – Maastrichtská smlouva. Jejím základem se stala tři pilířová struktura EU, přičemž HMU se stala součástí pilíře prvního a obsahuje: „neodvolatelné stanovení měnových kurzů vedoucí k zavedení jednotné měny –

²² Lacina Lubor a kol., Měnová integrace, 2007, str. 207

²³ (JEA) byl první významnou revizí Římských smluv. Byl podepsán 17. února 1986 v Lucemburku a 28. února 1986 v Haagu, vstoupil v platnost 1. července 1987

²⁴ Jednotný evropský akt dostupný: eurlex.europa.eu/cs/treaties/dat/11986U/word/11986U.doc

²⁵ Na jednání hlav států a předsedů vlád 27. a 28. Června 1988 v Hannoveru

²⁶ Článek shrnující vývoj v 80. a 90. letech - <https://www.euroskop.cz/322/sekce/80---90-leta/>

²⁷ Rozdělení etap HMU dostupné: <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.cs.html>

ECU, jakož i vymezení a provádění jednotné měnové a devizové politiky, jejímž prvořadým cílem je udržet cenovou stabilitu, a aniž je dotčen tento cíl, podporovat obecnou hospodářskou politiku ve Společenství v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží.²⁸

2.4. Jednotka ECU

Jak jsem již zmínil, fiktivní platební jednotka European Currency Unit, ve zkratce ECU, byla virtuální košovou jednotkou zemí Evropského Společenství. Sloužila k zúčtování především mezinárodních operací a měla předznamenat historicky největší změnu a to přijetí fyzické platební jednotky. ECU byla nahrazena až v roce 1999 a to právě nově vytvořenou jednotnou měnou EURO. Název byl schválen na summitu Evropské rady v Madridu, ovšem tento původní návrh se nezamlouval Německu, které během roku 1995 vyvolalo několik diskuzí o nové podobě.²⁹ 1. ledna 1999 přijalo euro za svou vlastní měnu 11 členských států³⁰. Ovšem proces měl dvě fáze. Z předchozí fiktivní měny ECU bylo EURO převedeno v kurzu 1:1 jako virtuální měna pro bezhotovostní platby a pro účely účetnictví, přičemž měny dřívější (národní) se stále používaly ve styku hotovostním a považovaly se za dílčí jednotky eura. K definitivnímu nahrazení národní měn došlo fyzicky až 1. ledna 2002. Jednotnou evropskou měnu však dosud nezavedly všechny členské státy. Buď dosud nesplnily konvergenční kritéria³¹, nutná pro zavedení, nebo naopak si dobrovolně vyjednaly výjimku, která jim umožňuje neúčast v měnové unii. Konkrétně jsou jimi Dánsko a Velká Británie, to ovšem nutně neznamená, že země nepoužívající společnou měnu nejsou členem Hospodářské a měnové unie. Všechny podmínky pro přijetí eura jsou specifikovány v článku 140 Smlouvy o fungování Evropské unie. Konvergenční kritéria se dělí na měnová a rozpočtová. Patří mezi ně kritérium cenové stability, udržitelnosti veřejných financí, směnného kurzu a dlouhodobých úrokových sazeb. Všechny členské státy EU mohou využívat pokročilé fáze hospodářské integrace založené na jednotném vnitřním trhu. Specifickým případem je pak Švédsko, které nemá vyjednanou výjimku, a přesto stojí mimo měnovou unii. Konvergenční kritéria nutná pro zavedení eura přesně stanovila

²⁸ C. 3a, odst. 2 Smlouvy o EU

²⁹ Madridské zasedání také rozhodlo, že název „euro“ se musí psát a vyslovovat stejně ve všech úředních jazycích členských států i s přihlédnutím k existenci různých abeced.

³⁰ Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko a Španělsko

³¹ Státy, na které se vztahuje výjimka: Lotyšsko, Litva, Polsko, Česká republika, Rumunsko, Maďarsko, Bělorusko

Maastrichtská smlouva³². Mezi ty nejdůležitější patří dodržování vládního deficitu do 3 procent hrubého domácího produktu a také udržení veřejného dluhu do 60 procent HDP. Právě tyto faktory byly nejčastěji porušovány. Na kritéria je také vázána rezoluce Evropské rady o Paktu stability a růstu³³. Smyslem nařízení bylo zajistit plnění kritérií pro vstup členského státu do HMU, protože smlouva neobsahovala žádný mechanismus ani sankce, které by stát po dosažení jednotné měny dále držel v limitech při dosažení konvergence.³⁴ Zde je ovšem nutné s ohledem na téma této práce zdůraznit, že zavedením tohoto paktu byl sice přijat postup, například při překročení dovoleného schodku, ale pokuta v tomto případě udělena být „MOHLA“. V nedávné době přijatá Lisabonská smlouva na první pohled nečiní žádné zásadní změny v HMU. Ovšem je to první dokument, který reflektuje významný posun v měnové oblasti unie a zřetelně odlišuje státy, které jsou součástí eurozóny a které společnou měnu zatím nepřijaly.

Samozřejmě bylo zároveň třeba stanovit instituce, které se o společnou měnu budou starat a dohlížet na ní. Jako hlavní je třeba zmínit Evropskou centrální banku (ECB), která byla zřízena právě za účelem dohlížení na měnovou politiku celé unie. Zároveň jí pomáhají i centrální banky členských států, které eurem platí a tvoří tak tzv. eurosystém³⁵. Výdajová a daňová politika (fiskální) ovšem zůstává na rozhodování států, které se ovšem zavázaly dodržovat společně dohodnutá pravidla v oblasti veřejných financí, souhrnně nazývaný Pakt o stabilitě a růstu. O ten v této práci půjde především, protože právě jeho nedodržení, nebo spíše jeho nevyvnutitelnost částečně prohloubila finanční krizi na starém kontinentě.

³² čl. 109j odst. 1 Smlouvy o založení Evropského společenství

³³ dohoda mezi členy eurozóny ohledně koordinace jejich rozpočtových politik tak, aby případnými vysokými schodky státních rozpočtů nebo vysokými veřejnými dluhy neohrožovaly stabilitu eura a nezvyšovaly inflaci v eurozóně

³⁴ Nařízení rady ES č. 1466/97 z 7. července 1997, č. 1467/97 a č. 1055/05 a 1056/05 z 27. června 2005.

³⁵ Eurosystém = ECB a národní centrální banky těch zemí, které přijaly Euro. Dostupné z: http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/orga/html/or_002.cs.html

3. Charakteristika společné měny a Eurozóny

Společná měna, byla od začátku vytváření globální Evropy, jedním ze základních cílů.³⁶ Postup k jedinému platidlu, které přijme jakákoliv země na starém kontinentě, byl zdlouhavý, složitý a rozhodně ještě neskončil. Ze soběstačných, poměrně otevřených několika ekonomik, se integrací stala jedna, významem srovnatelná s americkou nebo Japonskou a tím samozřejmě i konkurence schopnější na mezinárodním trhu.

3.1. Výhody jednotné měny

Odborníci se ovšem shodnou na tom, že od roku 1999 bylo zavedení jednotné Evropské měny minimálně významným krokem k postupující integraci. Jak navíc uvádí i oficiální webové stránky Evropské komise³⁷, jedná se o velký úspěch. Vždyť bez mála 400 milionů Evropanů používá jednotnou měnu každý den a její výhody se budou neustále rozšiřovat s tím, jak by ji měly přijmout i další členské státy. Kromě bezesporu snazšího cestování v rámci unie, má euro především hospodářský a politický význam. Hned vedle amerického dolaru, se jedná o jednu z nevlivnějších měn na světě a jde především o měnu stabilní s nízkou inflací a nízkými úrokovými sazbami. Bez jednotné měny, by evropský jednotný trh byl pouze poloviční a nedokázal by efektivně využít svůj potenciál. Z hlediska laika a uživatele může být také jednotná měna jednodušší k porovnávání a průhlednosti cen a ušetří poplatky nutné ke směně. K tomu je třeba přičíst usnadnění mezinárodního obchodu v rámci společností expandujících i mimo Evropu a daleko snadnější ochranu celé eurozóny před vnějšími ekonomickými otřesy, jako jsou například růst cen ropy. V neposlední řadě můžeme zmínit i pocit evropských občanů k sounáležitosti se svým občanstvím, které může měna vyjadřovat, stejně tak jako celkovou evropskou identitu. Tím bychom mohli výčet nesporných kladů ukončit a zkusit i pohled euroskeptický.

³⁶ Publikace Evropské centrální banky – Eurosystem, 2009, str. 4

³⁷ Článek o jednotné evropské měně dostupný z:

http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/index_cs.htm

3.2. Kritika a nevýhody

Největší kritika hospodářské a měnové unie se váže především k vytvoření optimální měnové oblasti³⁸. Jedná se o proces, který zkoumá podmínky, jejichž splnění umožňuje skupině více států vzdát se svých národních měn a ustavit měnovou unii. Ovšem takové prostředí předpokládá ekonomicky stejnou, nebo nejméně velmi podobnou strukturu. Toto je jak známo pro Evropu poměrně problematické, neboť neustálé rozšiřování Unie má za následek mix až příliš rozdílných ekonomik. Státy vstupující do měnové unie by také měly počítat se ztrátou dvou hlavních nástrojů, jak se bránit například poklesu poptávky a dalším asymetrickým šokům³⁹. Ekonomové se, ale v zásadě shodují, že v rámci aplikace měnové unie na evropské Společenství existuje skupina zemí, pro které je vytvoření výhodné a na druhé straně skupina států, pro které je to méně výhodné. Jednoznačně lze identifikovat, že ekonomicky silné země jako Německo, Rakousko, Belgie jsou zvýhodněné přijetím společné měny⁴⁰. Zcela oprávněnou nevýhodou se jeví i jednorázové náklady na zavedení eura. Přecenění zboží, upravení informačních systémů, vydání nových cenových katalogů bude každou zemi stát nemalé finance. Ovšem rozhodně se to nemůže srovnávat s financemi vynaloženými v roce 2002, kdy se euro poprvé objevilo v oběhu. Pokud tuto problematiku zhodnotíme z pozice České republiky, je dobré se inspirovat u východních sousedů na Slovensku⁴¹. Vstupní finance rozhodně nebudou tak vysoké z důvodů stále vyšší globalizace. Většina peněžních systémů už jednotnou evropskou měnu používá paralelně s českou korunou a i čeští zákazníci se s eurem dostávají čím dál tím častěji do kontaktu a mají tak možnost porovnávat. Mnohem závažnější nevýhodou, nebo spíše řečeno „kompetenční propastí“⁴² je fakt, že s pokračující ekonomickou integrací a jejím prohlubováním se podstatná část rozhodovacích práv odebrala státům samotným. Tyto kompetence zmizely především v měnové a fiskální oblasti, ovšem nebyly nahrazeny na úrovni EU. Efektivita rozhodování vlád se tak snížila, ale nepřibyla na nadnárodní úrovni.

³⁸ „Teorie optimální měnové oblasti identifikuje kritéria, která jsou nezbytná pro vytvoření oblasti společné měny, v níž přínosy spojené s její existencí převáží nad náklady“ – Sychra Z., Jednotná Evropská měna, 2009, str. 23

³⁹ V případě existence měnové unie nemá postižený stát možnost reagovat na asymetrický šok měnově-politickými nástroji, jako jsou měnový kurz nebo úroková míra. – Lacina L., Měnová integrace, 2007, str. 145-187

⁴⁰ Artis, Bladen-Howell, 2001, str. 295

⁴¹ Článek z internetového portálu euro.e15.cz, autorka: Petra Staňková, dostupné z: <http://euro.e15.cz/cesky-export/slovenske-zkusenosti-s-eurem-aneb-v-cem-se-inspirovat-859955>

⁴² Sychra Z., Jednotná evropská měna, 2009, str. 24

S přenesením kompetencí panuje vůbec celková obava o ztrátu samostatné měnové politiky. Ano, jistě, jednotná měna samozřejmě vyžaduje jednotné vedení a nelze si představit, že by každý z členských států koordinovat euro podle svých potřeb. Měnová politika je určována Evropskou centrální bankou, a ačkoliv je možné vnímat toto jako ochuzení o použití nástrojů makroekonomického stabilizační politiky, je třeba si uvědomit, že vysoká obchodní i finanční otevřenost většiny evropských ekonomik představuje již dnes výrazné omezení autonomního rozhodování o domácích úrokových sazbách. Jako nevýhodu nikoliv tak podstatnou, lze vnímat i obavu ze ztráty národní identity. Měna představuje určitou společenskou sounáležitost, charakteristický rys svrchovaného státu. Pokud by to ovšem měla být jediná překážka a nevýhoda k přijetí jednotné měny, předpokládám, že by byla i nejsnáze odstranitelná. Trochu strašákem pro obyvatele zemí, které jednotnou měnu teprve přijmou, mohou být reakce jejich evropských sousedů, kteří si stejným procesem prošli již před lety. Protože obyvatelé některých současných států eurozóny mají pocit, že zavedení eura vyvolalo zvýšení inflace. Statistické výpočty a údaje o cenové hladině jim ovšem nedávají za pravdu⁴³. Ve skutečnosti došlo k nárůstu cen jen u některých položek⁴⁴, u jiných druhů zboží naopak ceny klesly, takže zprůměrovaný dopad na inflaci byl minimální. Ovšem samotná EU tomuto riziku věnuje maximální pozornost. Není totiž nic horšího, než obava lidí ze zdražování. Proto například česká vláda ve svém Národním plánu pro zavedení eura, zdůrazňuje princip cenové neutrality při přechodu na euro⁴⁵. Dále se při procesu přechodu na jednotnou měnu počítá s řadou dalších opatření, která by měla riziku vnímané inflace zabránit. Inspiraci našli zákonodárci opět u Slováků, kde byla přijata povinnost duální označování cen, nebo vytvoření mimořádných cenových průzkumů vybraných spotřebitelských cen, jejichž objektivnost a profesionalita byla zajištěna slovenských statistických úřadem⁴⁶.

⁴³ Článek na informačním portále o zavedení eura, pojednávající o výhodách a rizicích plynoucích z jednotné měny. Dostupné z:

http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/cr_euro_nevyhody_rizika.html

⁴⁴ Nejvíce se podražilo v restauracích, ve službách (konkrétně u kadeřníků) a za drobné opravdu (jako například instalatérství) – zdroj: Eurostat

⁴⁵ Národní plán zavedení eura v České republice – usnesení vlády ČR, dnes 11. dubna 2007, č. 353

⁴⁶ Článek z internetového portálu euro.e15.cz, autorka: Petra Staňková, dostupné z:

<http://euro.e15.cz/cesky-export/slovenske-zkusenosti-s-eurem-aneb-v-cem-se-inspirovat-859955>

Polemika o výhodách a nevýhodách společné měny bude mít zřejmě ještě dlouhého trvání. Jak jsem již naznačil euro je politický projekt⁴⁷, a proto bude vyvolávat vášně mezi eurooptimisty a euroskeptiky. Jednoznačný je ovšem ten fakt, že v celé EU počet skeptických hlasů roste a na národních úrovních se nesčetněkrát vedly diskuze, zda se ten či jiný stát nemá vrátit zpět k vlastní měně. V takových intenzích jsme podobné návrhy rozhodně v minulých letech neslychali. Právě v souvislosti s doznívající hospodářskou krizí, která byla pro euro první takového rozsahu, je třeba klást si otázku. Ochránila nás eurozóna a společná měna, nebo nás spíše stahuje zpět? Na podobné otázky se budu snažit nikoliv odpovědět, ale spíše přinést názory obou znesvářených táborů, aby si čtenatel této práce dokázal vytvořit názor zcela sám.

⁴⁷ Janáčková S., Krize eurozóny a její příčiny, 2010, str. 18

4. Příčiny a dopady současné krize

Vyjmenovat všechny příčiny současných problémů je velmi těžké. Z množících se názorových proudů lze ale vyzorovat několik fragmentů, které se víceméně stále opakují. Hlavní příčinou spatřuji především v nedostatečné pokoře. A to na straně politiků, ekonomů, analytiků, bankovních domů, prostě globálně všude tam, kde se jedná o finančních prostředcích. Kolébkou finanční krize a globální recese, která na dlouho změnila tvář světa pro vyspělé i rozvojové země, byly Spojené státy.⁴⁸ To je možná jeden z největších paradoxů celé situace. Největší světová ekonomika, která se též pyšní i největší produktivitou, zcela nekontrolovaně „žila“ několik let na dluh. Tím se začaly hromadit problémy, do kterých každý ze segmentů přidal svou část. Život na úvěr se stal denní realitou nejen firem, fyzických osob, rodin, ale především jednotlivých států. Jenže žít na dluh a nemít na splácení nejde věčně. Jednoduchost, s jakou bylo možné ve Spojených státech v roce 2007 hypotéku získat, až zarážela. Bankovní domy se v honbě za zákazníkem nesmyslně přetahovaly a nabízely neskutečně nízké úročení, nebo nulové splácení po několik let, nebo odpuštění splátek a žádné doložení příjmů. Tento trend se samozřejmě rozšířil po celém světě, a pokud bych mohl doložit příklad z vlastní zkušenosti, bylo pro mě samotného otázkou pouhých 15 minut, než jsem jako student bez doložení jakéhokoliv příjmu získat úvěr na koupi osobního automobilu. Moje nové vozidlo samozřejmě finanční krizi nezpůsobilo, ovšem pokud se takto půjčovaly peníze nejen osobám fyzickým, ale i právnickým a dokonce i státům, je zcela evidentní, že to nemohlo fungovat dále. Rizikové chování finančních ústavů, lze proto chápat za jeden ze spouštěčů celé krize, vyrůstající z dlouhodobějších globálních finančních nerovnováh.

Jak na jedné ze svých přednášek uvedl neúspěšný kandidát na českého prezidenta Jan Fischer, krize eurozóny má dvě základní příčiny. První je rychlost, s jakou se Evropská unie snaží federalizovat (tempem bezmála desetkrát rychlejším než proběhla federalizace v USA) a druhým problémem je neodpovědné chování vlád, které po desetiletí věřily, že prosperitu si lze trvale koupit na dluh.⁴⁹ Úvodem je dobré si rozčlenit základní termíny: „dluhová krize“

⁴⁸ Janáčková S., Krize eurozóny a její příčiny, 2010, str. 34

⁴⁹ Přednáška Jana Fischera na Harvardské univerzitě - <http://www.jan-fischer.cz/media/informace/eurokrize-a-jeji-zeme-stredni-evropy>

a „krize eurozóny“. Jak už jsem v úvodu této kapitoly předeslal, problém s veřejnými dluhy zachvátil takřka celý svět. Poté co se ze Spojených států amerických dostal i na starý kontinent, ukázal na řadu dalších problémů, které Evropská unie, potažmo eurozóna mají. V tradiční představě je veřejný dluh chápán jako alternativa zdanění při financování veřejných výdajů. Ovšem z pohledu jiného, je veřejný dluh hodnocen jako politický fenomén⁵⁰. A je to právě eurozóna, která doplatila na rozhazovačné chování politiků a určitou nejednotnou jednotnost celé HMU. Jak uvádí Jan Fischer: „*Zatímco Spojené státy mají politické a ekonomické nástroje, jak na krizi reagovat, Evropská unie, či eurozóna, se nachází jaksi napůl cesty mezi suverénními národními státy a bruselskou federací.*“⁵¹ A jak je známo, pokud děláte věci pouze napůl, nikdy z toho nevyjde dobrý výsledek, a to je i problém současné Evropy. Za krizovou situací tedy stojí několik faktorů, kterým se nyní chci podrobněji věnovat.

4.1. Selhání autorit

Vzhledem k tomu, že celý projekt jednotné měny je sice vynikající myšlenkou, ale ne dokonale převedený do funkční praxe, je jeho problém spíše politický než ekonomický. Celosvětovou dluhovou past zavinili politici svým nerozvážným chováním. Politika prosazuje vlastní individuální zájmy, a to prostřednictvím zájmu veřejného. Jak ale uvádí přední český ekonom Miroslav Ševčík, za veřejný zájem se dnes prohlašuje kdeco, kdekým, kdykoliv a kdekoliv.⁵² Politici také ve snaze lákání voličů často zkreslují informace. To se stalo osudné například Řecku, které se stalo symbolem současné krize. Čelní představitelé státu po několik let, zcela záměrně zkreslovali, nebo dokonce tajili informace o rozpočtových deficitech. Proč se tak dělo? Podle šetření Evropské komise podléhal jeho statistický systém politickým vlivům.⁵³ Političtí představitelé se jednoduše báli a stále bojí, že by mohli být kritizováni za neúspěch své vlády. Jak ovšem uvádějí někteří odborníci, jako například již výše zmiňovaný ředitel liberálního institutu Ing. Ševčík, vlastně celý projekt zavedení jednotné měny na území Evropy byla zásadní chyba. Především proto, že potřeba eura nebyla motivována hospodářsky, jako spíše politickým rozhodnutím. A tak

⁵⁰ Dvořák P., Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize, 2008, str. 111-112

⁵¹ Přednáška Jana Fischera na Harvardské univerzitě - <http://www.jan-fischer.cz/media/informace/eurokrize-a-jeji-zeme-stredni-evropy>

⁵² Časopis Euro, vyd. 45/11, čl. Mimo realitu, str. 68

⁵³ <http://byznys.ihned.cz/c1-39943350-eu-dosla-trpelivost-recku-jako-prvnimu-v-historii-hrozi-sankce-za-lhani-o-rozpoctu>

se vůči celému projektu staví političtí představitelé i dnes. Nehledají ekonomická, ale pouze mocenská řešení, o kterých jsou přesvědčeni, že mohou silou pokořit zákonité fungování trhu. Z krátkodobého hlediska se jim to může podařit, bude to mít ovšem neblahé důsledky pro budoucnost a tím vlastně ještě prohloubení už tak dost záluďné situace.

4.2. Strukturální nesourodost

Příčina, na které se většina autorů zdárně shodla, spočívá v právní nesourodosti členských států. Zmatenost právní úpravy měnové unie měla podstatný vliv na rozšíření krize. Eurozóna se jednoduše nachází někde uprostřed procesu, který by z ní měl udělat suverénní mezinárodní jednotku, která má jedno vedení, jeden cíl, jeden zájem. Otázkou je, zda vůbec eurozóna s nějakým dalším vývojem počítá, protože každý ze členů unie si chce zároveň ponechat možnosti ovládat svou hospodářskou i finanční národní stránku. Zvláště se to pak projevilo právě v době krize, kdy bohaté, fungující státy (které ovšem zároveň vytvářejí i nemalé dluhové zatížení) doplácí na státy nezodpovědné. Ve své krátké studii z prosince roku 2011 přináší profesor Jan Švejnar zajímavý příklad na sousedním Slovensku: „*Je například absurdní, že Slováci, kteří vstoupili do eurozóny teprve nedávno, by měli platit dluhy za Řeky, kteří si léta užívali výhod měny garantované silou Německé ekonomiky, stejně jako štědrých unijních fondů.*“⁵⁴ A samozřejmě ani němečtí obyvatelé nechtějí platit dluhy jižních států, a proto se stále častěji mluvilo o vystoupení, nebo reorganizaci samotné eurozóny. Pro jednotnou evropskou měnu je to všechno poprvé. Fyzicky funguje pouhých jedenáct let a už musí procházet velmi těžkou zkouškou, která odhalí i sebemenší nedostatky. V případě eura jich bylo opravdu dost. Zbrkllost v přípravách a tlak na co nejrychlejší zavedení měly za následek tak závažné problémy jako institucionální nekompletnost a nevyjasněnost eurozóny. V řadě oblastí zůstávají členské země Evropské unie nebo Evropské měnové unie suverénními státy, které pokládaly oficiálně schválená pravidla obezřetného fiskálního hospodaření – Pakt stability a růstu – za spíše doporučující dokument. Pokud chce být ovšem EMU konkurenceschopným projektem, musí nejen stanovit, ale i dodržovat předem daná pravidla. To se ale nepodařilo ani těm největším hráčům⁵⁵, kteří patřili k nejvíc

⁵⁴ IDEA, Projekt národohospodářského ústavu, studie č. 8/2011 – Jan Švejnar, Vilém Semerák

⁵⁵ Především se jedná o Francii a Německo

zadluženým státům v porovnání k procentu hrubého domácího produktu.⁵⁶ Zásadním problémem nemusí být skutečnost, že státy závazná pravidla nedodržují, ale především ten fakt, že za jejich nedodržení nejsou nijak sankcionovány. Zmatek v právních předpisech panuje také v pravidlech týkajících se zodpovědnosti fiskálního hospodaření ostatních členů měnové unie.⁵⁷ Ačkoliv je dle oficiálního znění zakázáno přelévání zodpovědnosti za dluhy členů unie na státy jiné, alespoň dle chování trhů před rokem 2008 je zřejmé, že státy nějakou formu nepřímé záruky očekávaly. Podobně nejasné jsou i pravidla týkající se odchodu z EMU. Oficiální možnost opustit měnovou unii totiž neexistuje. Evropská centrální banka už navíc v minulosti analýzou rozebrala, že odchod z EMU není možný bez současného odchodu z EU.⁵⁸ Jenomže unie určitě nedisponuje žádným nástrojem, který by odchodu daného státu z EMU mohl zabránit, pokud se tak vláda země rozhodne. Právě tyto nevyjasněné problémy mají za následek, že dluh členské země má pak dalekosáhlejší dopad na stabilitu měnové unie, než například v USA. Problém je o to závažnější, že tyto skutečnosti o nedokonalé měnové integraci jsou dlouhodobě známé. Profesor Švejnar dokonce uvádí, že mohly být záměrem, který by v budoucnu, právě kvůli nutnosti řešit tento typ problémů, stimuloval členské země k dalšímu prohlubování integrace až k vytvoření skutečné ekonomické unie či dokonce federace.⁵⁹ Eurozóna prostě jednoduše není optimální měnovou oblastí a o to hůře půjde sjednocování zemí s velkými rozdíly v konkurenceschopnosti. Nejprve bude potřeba země jako Portugalsko nebo Řecko ozdravit a pak dlouhá léta pod dohledem čekat, jestli se vůbec dostanou na nějakou přijatelnou úroveň.

4.3. Pakt stability a růstu

Evropská unie si částečně uspěchanost integrace uvědomovala, a proto bylo potřeba vytvořit dokument, který by zakotvil všechna pravidla pro hospodářskou a měnovou unii. Vznikl proto Pakt stability a růstu, tedy jakási dohoda členů eurozóny ohledně koordinace jejich rozpočtových politik tak, aby

⁵⁶ Podle Eurostatu byl hrubý vládní dluh ke konci roku 2010 u Německa i Francie přesahující 80 %, což je řadilo na 6. Respektive 7. Místo v EU.

⁵⁷ Článek 123 a 125 Lisabonské smlouvy, zakazuje přelévání zodpovědnosti za dluhy jiných zemí.

⁵⁸ Zpráva ČTK citovaná portálem patria.cz - http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1543284/ecb-lisabonska-smlouva-teoreticky-umoznuje-vyloucit-zemi-z-eu-i-emu-zemi-odstoupivsi-pak-ponechat-euro.html?ctl00_ctl00_ctl00_MainContent_Content_centerColumnPlaceHolder_ActualComment_s_Contentpgi=6

⁵⁹ IDEA, Projekt národohospodářského ústavu, studie č. 8/2011 – Jan Švejnar, Vilém Semerák, str.

případnými vysokými schodky státních rozpočtů neohrožovaly stabilitu společné měny a nezvyšovaly inflaci. Ovšem opět se jednalo především o politický závazek. Členské státy se zavazují v této souvislosti k dosažení střednědobého cíle v podobě téměř vyrovnaného nebo ještě lépe přebytkového stavu rozpočtu.⁶⁰ V době přijetí paktu, tedy v roce 1997, se věřilo, že jeho dodržování bude přísně vynucené. Ovšem jak jsem již v této práci lehce nastínil, fiskální politiku má každá země ve svých rukou a rozhodnutí o případném potrestání by měl na starosti tzv. ECOFIN⁶¹. A tento soubor nejvyšších politiků postrádal a dodnes postrádá jakoukoliv ochotu dělat rozhodnutí, která by nevyhovovala jeho členům a to především velkým zemím jako jsou Francie a Německo. Pakt má podle čl. 121 monitorovat hospodářské politiky a dohlížet nad rozpočty členských států. Ty jsou navíc povinny každoročně předkládat Evropské radě doplňující informace o předpokládaném vývoji a nástrojích na dosažení uvedeného cíle.⁶² V nápravné části Paktu stability a růstu se sice objemně hovoří o možnostech nadměrného rozpočtového schodku či překročení stanové míry veřejného dluhu⁶³, ovšem sankce za nedodržení stanovených podmínek najdeme až v čl. 99 odst. 11 SES. Do té doby Evropská rada porušující stát několikrát upozorňuje a napomíná a vydává doporučení. Jak jsem již ale zmínil, návrh na přistoupení k sankcím, mezi které patří například povinnost složit neúročený vklad u Komise ve výši 0,2% HDP navýšený o desetinu schodku převyšujícího referenční kritérium maximálně však 0,5% HDP⁶⁴, musí vydat svolení ministrů financí zemí eurozóny. A ti by si tímto spíše přitížili. Celý zdlouhavý proces potencionálního sankcionování vlastně ubíral na důvěryhodnosti celému paktu.

4.4. Silný sever, slabý jih

I z geografického hlediska lze vyzorovat, že Evropa se rozdělila na dvě skupiny států. Silný sever a slabý jih, který profitoval právě ze značného přebytku a síly severu. Vlastně se vytvořil určitý koloběh, kdy členové z jihu⁶⁵ nakupovali výrobky zemí severních a ty je zase v rámci HMU zpět půjčovaly jihu. Tento proces logicky nemohl trvat delší časový úsek, protože v důsledku růstu reálných mezd a vyšší spotřeby jižních zemí se tyto staly méně konkurenceschopné. Pokud

⁶⁰ Usnesení Evropské rady č. 97/C 236/01

⁶¹ Rada ministrů finanční členských zemí eurozóny

⁶² Nařízení Rady ES č. 1466/97, čl. 3 odst. 2.

⁶³ Protokol o postupu při nadměrném schodku (12), který je připojený k SES

⁶⁴ Nařízení Rady ES č. 1467/97, čl. 12

⁶⁵ Především se jednalo o Portugalsko, Španělsko, Řecko a Itálii

by podobná situace nastala mimo jednotný měnový systém, tak by jednoduše země jako Španělsko nebo Řecko devalvovaly svou národní měnu a tím podpořily domácí produkci směrem k exportu. Ovšem vzhledem k členství těchto států v eurozóně tato řešení uplatnit nelze. Jak se domnívá Stanislava Janáčková ve své publikaci „Krise eurozóny“: „Bohužel se moc nemluví o tom, že k zadlužování jihu silně přispělo zavedení eura. Tyto země měly vždy sklony k dluhům, ale až teprve zavedením společné měny se dostaly k levným penězům ze severu.“ Vše bylo navíc podpořeno celosvětovou finanční krizí, která omezila i tok peněz zpět od severu k jihu. To ještě doprovázela panika na finančních trzích, kterou způsobila souběžná „bankovní krize“ a nucená záchrana a krach některých bankovních ústavů, které působily na mezinárodním trhu. Tím pádem došlo k zmrazení v podstatě veškeré finanční aktivity na trzích a tím i poklesu hrubého domácího produktu eurozóny v roce 2009 o propastných 4,1%⁶⁶, oproti roku 2008. Takováto komplikovaná situace sebou samozřejmě i do eurozóny přinesla zhoršení rozpočtové situace států. Proto již na podzim 2009 bylo zřejmé, že v proceduře pro nadměrný schodek se na konci roku ocitne celkem 20 členských států, a že bude nezbytné reagovat na krizi a dohodnout se, jak bude Pakt stability a růstu v těchto mimořádných podmínkách implementován.⁶⁷ Euro si ovšem ještě dlouho drželo určitou stabilitu, která byla podpořena i velkým zájmem o společnou měnu ze strany Estonska⁶⁸. Ovšem poté co vyšly najevo problémy Řecka, začala se společná ekonomika bortit. Je třeba zmínit, že Řecko bylo dlouhodobě nejvíce nezodpovědným členem unie, a to jen dokazuje veřejné zadlužení, které v roce 2009 překračovalo 100% HDP. Navíc řecké statistiky byly, jak jsem již naznačil, značně nevěrohodné a zkreslené. Díky tomu se dokonce uvažovalo, zda vůbec řecký stát vstoupil do eurozóny oprávněně, neboť do třetí fáze měnové unie přistoupil až o dva roky později a reálně rozhodně nemohlo splnit konvergenční kritéria, protože i údaje, na jejichž základě bylo přijato, se nezakládaly na pravdě. Čelní představitelé Evropské unie však dlouho prohlašovali, že problémy si musí Řecko vyřešit samo. Zároveň v prvních návrzích jasně deklarovali, že mu neposkytnou žádné zvláštní zacházení ani speciální pomoc. Jaké záchranné mechanismy nakonec členské státy Unie

⁶⁶ Zdroj: Český statistický úřad a Eurostat.eu

⁶⁷ MF ČR, Informační studie – fiskální pravidla ČR v kontextu EU, Chaloupka L., Mazur J., Vašková D., 2010

⁶⁸ Estonsko přijalo společnou měnu Euro 1. 1. 2011, tedy v době kdy krize již propukla naplno.

odhlasovaly, a jak se postiženým státům snažily pomoci, bych rád rozebral v další kapitole.

4.5. Neudržitelné rozpočty

Další z příčin krize, kterým jsem se věnoval zatím jen povrchně, je samotná neudržitelná náročnost veřejných rozpočtů. Bezesporu to souvisí s politickým vedením země, neboť podle některých ekonomů jsou podmínky pro růst veřejného dluhu vytvářeny politicky.⁶⁹ Problém s vysokými veřejnými dluhy a jejich refinancováním je z části chronický. Země a jejich vlády jednoduše nebyly schopné výrazně změnit způsob a styl hospodaření. Pokud by se náprava zahájila před rokem 2008, tedy před začátkem globálního finančního krachu, měly by státy relativně přívětivé makroekonomické prostředí ke změně. To jakým způsobem se všechny země propadly do hluboké recese sebou přináší i opakující se problém. Země jako Irsko nebo Řecko začaly ve velkém poptávat finanční prostředky, a tím hodnota jejich zadlužení začala vyvolávat pochybnosti trhu a ratingových společností o schopnostech dlužníků splácet své závazky a v blízké době stabilizovat rozpočty.⁷⁰ Jednotliví členové unie tak před sebou valí své pohledávky a navíc by si díky nerozvážnosti některých svých členů, měli opět půjčit finance a znovu navýšit už tak nepříjemně vysoké splátky na pokrytí současných deficitů. Výsledkem pak je snížení ratingu⁷¹ na takovou úroveň, která dokonce výrazně omezuje schopnost některých typů investorů vůbec do takových obligací investovat. Vlády všech zemí jsou dnes nucené sahat ke svým úsporám a to i za cenu, že to ohrozí již tak vratký a malý ekonomický růst. Dá se říci, že je to jistá daň za plýtvání prostředky, anebo za přílišné podporování společností, které by za jiných okolností bankrotovaly. Přelévání problémů ze soukromého sektoru na státní je totiž jen oddalování problému, který se nevyřeší. Situace je o to horší, že umělé nalévání peněz do ekonomiky přichází ve chvíli, kdy už situace byla celkově neuspokojivá a ono financování si státy vlastně ani nemohly dovolit. Trochu se pozapomnělo na fakt, že ekonomika nemůže stabilně růst a ekonomické zákonitosti jasně ukazují, že krize (ať už větší či menší), se cyklicky vrací a vracet budou. Dá se tedy říct, že k problému by došlo i v případě, že by svět nezasáhla globální finanční krize, neboť dlouhodobý trend řady vyspělých ekonomik byl

⁶⁹ Dvořák P., Veřejné finance, str. 142

⁷⁰ Projekt národohospodářského ústavu, studie č. 8/2011 – Jan Švejnar, Vilém Semerák, str. 2

⁷¹ Je to nezávislé hodnocení různých subjektů, které je řadí do několika kategorií a dovoluje srovnání. Nejčastější je úvěrový rating, který vyjadřuje důvěryhodnost, tedy pravděpodobnost, že půjčka bude splacena správně a včas.

neudržitelný již před krizí. Vládní dluhy se stávají velkým strašákem, neboť omezují budoucí růstové výdaje, ale především se jejich výše může stát nekontrolovatelnou z hlediska dosažení hranice, kdy by celý hospodářský růst byl pohlcen jen splácením úroků. A to ještě možná v tom lepším případě, protože pokud by dluh veřejných financí dosahoval 100% HDP, musela by ekonomika při 5 % úroku produkovat 5% nárůst HDP, což je v této složité době nereálné⁷². Vzniká tím tedy dluhová past, kdy subjekt není schopný platit úroky a dluh tak neustále narůstá. Do toho všeho přichází i nadále nepříjemné zprávy, že celkové zadlužení eurozóny, i přes přijatá opatření, stále roste. Podle posledního výsledku Eurostatu⁷³ se poměr vládního dluhu vůči hrubému domácímu produktu zvýšil v eurozóně na varovných 90%. O něco menší je číslo představující celkové zadlužení celé Evropské unie. (85,1%). Dobrou zprávou může být tak jen to, že některé země už přistoupily k poměrně radikálním a zásadním krokům, které by měly uspořit finanční prostředky na straně výdajové. Tedy snaží se odstranit zaběhlý standard života na dluh, což je chvály hodné. Daleko nepříjemnější je fakt, že vytvořený dluh je tak objemný, že ani při příznivých ekonomických podmínkách, které nyní rozhodně nepanují, by z krátkodobého nebo střednědobého hlediska nemohla být dluhová propast zacelena. Otázkou je, zda můžeme nyní věřit politikům, že se budou snažit finanční prostředky využít správně, tak abychom zbavili veřejný sektor zadlužení. K negativní odpovědi na tuto otázku přispívá i fakt, že politická reprezentace nebyla ochotna a schopna snižovat dluh v době největšího ekonomického rozmachu. Je tedy velmi nepravděpodobné, že by o poznání nižší ekonomický růst⁷⁴ mohl něco změnit. Během studování zdrojů pro tuto práci jsem několikrát narazil na velkou kritiku Řecka za život nad poměry. Nezodpovědnost tohoto typu zmiňuje ve své zprávě i guvernér ČNB Marek Singer.⁷⁵ Pokud by někdo měl být označen za šťastného důchodce, pak to musel být jedině Řek. Podle studie Mezinárodního měnového fondu dosahoval v roce 2004 průměrný důchod v Řecku zhruba 530 eur měsíčně, tedy při současném kurzu 13 500 korun. Fond tehdy ale zároveň upozorňoval na

⁷² Podle poslední prognózy, by měl HDP eurozóny vzrůst v první polovině roku 2013 o 0,1%.

⁷³ Čerpáno ze statistiky prezentované 23. ledna 2013 a uveřejněné na -
epp.leurostat.ec.europa.eu

⁷⁴ Zahradník P., Víceletý finanční rámec s ohledem na dopady evropské ekonomické krize na realizaci politik EU, Výstup pracovní skupiny NERV, 2011, str. 2.

⁷⁵ Singer považuje život nad poměry za velký nešvar a jednu z příčin situace v Řecku. Dostupné:
http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/singer_20100115_khk_plzen.pdf

skutečnost, že přibližně dvě třetiny důchodců pobírají minimální penzi. Ta je v současné době 463 eur, v přepočtu tedy necelých 12 tisíc korun. Ale štedrý penzijní systém nebyl tím největší problémem. Řecko je pověstné poměrně rozsáhlým státním aparátem, který neúnosně zatěžuje rozpočet. Státní zaměstnanci však navíc dostávali i hodně tučné příplatky. Například za včasný příchod do práce, za to že umějí s počítačem, nebo mluví cizím jazykem. To vše je navíc podpořeno přímo astronomickým odchodným, nebo doživotní rentou. Řecká ústava navíc všechny státní zaměstnance chránila před propuštěním (ukončení poměru mohlo nastat pouze v případě zrušení pracovního místa). Průměrný plat ve státním sektoru navíc podle Eurostatu byl dva a půl krát vyšší než v sektoru soukromém. Přeplněno bylo hlavně ve vzdělávacím sektoru. Učitelů bylo podle informací, které přinesl portál iDnes.cz, asi o 80 tisíc víc, než je třeba⁷⁶. Na povrch vyplula i další bizarní zjištění. *"Na odlehlém ostrůvku Agios Efstratios provozují školu se čtyřiceti učiteli a deseti žáky."* řekl deníku bývalý člen řecké vlády Stefanos Manos. Takto by se dalo ještě pokračovat dále. Myslím, že výčet příčin, proč právě Řecko je nejmenovanější zemí v souvislosti s krizí eurozóny jsem předvedl dost.

⁷⁶ http://ekonomika.idnes.cz/hitparada-reckych-nesmyslu-zemi-potopily-vladni-experimenty-pu8-/eko_euro.aspx?c=A100506_123319_eko_euro_fih

5. Řešení krize

V této kapitole bych rád nastínil možnosti, jak krizi eurozóny vyřešit. Je to poměrně ošidné téma, protože jsem přesvědčen, že pokud by existoval jednoduchý a jasný recept na cestu z této nepříjemné situace, jistě by byl již dávno aplikován. Ale stejně jako se většina ekonomů pře o příčiny krize, tak také nabízejí odlišné způsoby jejího řešení. Zároveň bych v této části své práce chtěl přiblížit instituty, které již eurozóna přijala s tím, že by měly pomoci nalézt cestu k ekonomickému růstu. Vrcholní představitelé Evropské unie hledají nástroje jak vybědnout z krizové situace již několik let. Hlavním politickým úkolem je zabránit rozpadu měnové unie a zamezit dluhům do budoucna. Největšími hráči a iniciátory změn jsou Francie a Německo, a to především z toho důvodu, že jako největší a nejvýkonnější ekonomiky eurozóny jsou to právě tyto dvě země, které by měly na záchranu eura zaplatit ze svých rozpočtů nejvíce.

Pokusy o řešení jsou ovšem komplikované a to i z důvodu existence zpětných vazeb a vysoké míry vzájemné závislosti evropských ekonomik. To také zmiňuje i Jan Švejnar ve své studii⁷⁷. Provázanost fiskální politiky a hospodářského cyklu například způsobuje, že při aplikaci jednoduchého řešení – zvýšení stabilních příjmů státních rozpočtů a pokles výdajů – dospěje ekonomika v krátkodobém horizontu k dalšímu prohloubení hospodářského poklesu, a tím i k vyšší cyklické složce deficitu. Tomu navíc nahrává globální propojení ekonomik. Přijetí úsporných opatření napříč celou Evropou má za následek těžko odhadnutelné dopady na ekonomický vývoj. Protože státy, které se snaží stabilizovat a vyrovnat své rozpočty jsou nejen postiženy poklesem domácí, ale zároveň logicky poklesem i zahraniční poptávky, neboť nejbližší obchodní partneři také aplikují stejné nástroje. Problémem pro stabilizaci financí jsou také úroky, které přerůstají ekonomický výkon dané země. Podle posledních výsledků vývoje úrokových sazeb⁷⁸, čelí již několik členským zemím měnové unie úrokovým sazbám přes 5%. To při podílu veřejného dluhu na HDP způsobuje, že pokud země neroste alespoň takovým tempem, které by odpovídalo reálné úrokové míře, pak se její podíl veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu zhoršuje i při vyrovnaném rozpočtu. Opět si dovoluji citovat Jana Švejnara: „*Tou hlavní*

⁷⁷ IDEA, Projekt národohospodářského ústavu, studie č. 8/2011 – Jan Švejnar, Vilém Semerák

⁷⁸ <http://www.topglobus.ru/poradi-statu-urokove-sazby>

*komplikací při pokusech řešit současnou krizi je však skutečnost, že zbývající země lze sice označit za méně problémové, nikoliv však za bezproblémové.*⁷⁹

Státy, které budou financovat záchranné plány, si na ně musí sami půjčit finanční prostředky, což logicky zvyšuje jejich zadluženost. Výsledkem toho je, že vzniká kruh, ve kterém ubývá subjektů, které jsou ochotny, nebo spíše schopny poskytnout další finanční pomoc a naopak přibývá těch, kteří onu pomoc potřebují.

5.1. Restrukturalizace dluhu

Při výčtu všem možných řešení se nejčastěji zmiňuje nutnost restrukturalizovat dluh všech zemí, které jej nyní nejsou schopny stabilizovat či alespoň zpomalit. Je však třeba postupovat velmi obezřetně, aby nedošlo k poškození finančního sektoru. Snížení dluhu by se podle ekonoma Miroslava Ševčíka dalo docílit i prodejem státního majetku, pozemků či jiných aktiv. Dodává zároveň: „*Těm státům, kterým tento majetek bude chybět, by měla být v krajním případě omezena národní suverenita, respektive samostatnost.*“⁸⁰ Právě Ševčík je jeden z těch ekonomů, kteří prosazují až poměrně radikální možnosti řešení krize. V časopise Euro také prezentoval myšlenku, že nejlepší variantou pro eurozónu je její řízený rozpad a návrt k národním měnám. Postup dalšího umělého pumpování prostředků do skomírajících ekonomik a záchranných balíčků totiž zatím nepřináší své ovoce. Samozřejmě z krátkodobého hlediska asi nebylo jiné lepší řešení, než pomoci zemím, které nejsou schopné financovat svůj dluh za rozumných podmínek sami, finanční injekcí. Bez těchto „umělých“ peněz (pomoci), by totiž zatím i relativně schopné a solventní ekonomiky⁸¹ mohly za krátký čas upadnout do stejné propasti jako například Řecko. To ostatně potvrzuje i člen Národní ekonomické rady vlády (NERV) Ing. Miroslav Zámečník, který zároveň dodává, že nejlepší restrukturalizací je zapojení soukromých věřitelů, které nepovede k vyvolání paniky, že se totéž bude opakovat v případě jiných zemí.⁸² Toto řešení by bylo obdobou takzvaného Bradyho plánu, který aplikovaly Spojené státy v osmdesátých letech na Latinskou Ameriku.⁸³ V ideálním případě

⁷⁹ IDEA, Projekt národohospodářského ústavu, studie č. 8/2011 – Jan Švejnar, Vilém Semerák

⁸⁰ Časopis EURO, číslo 45, 7. 11. 2011. článek Mimo realitu, Ševčík M, Ševčíková M.

⁸¹ Příkladem může být Itálie, která jakožto část „jižního“ bloku hlásila také problém, ale v porovnání s Řeckem nebo Španělskem jen velmi malé

⁸² Rozhovor s Miroslavem Zámečníkem, během XIII. Štířinského fóra. Dostupné na:

<http://www.kas.de/tschechien/cs/publications/22854/>

⁸³ Během dluhové krize v 80. letech minulého století, se soukromé úvěry v Latinské Americe znárodnily. Banky se zaručily za soukromé úvěry, ale řada z nich začala bankrotovat. To změnil Bradyho plán, který těmto vládám umožňoval snížit míru svých závazků o 30%.

by současně s nutnou restrukturalizací dluhu mělo přijít i zajištění financí na podporu a pomoc ohrožených států, pokud ovšem budeme ignorovat myšlenku, že členským zemím by se pomáhat nemělo.⁸⁴ Ideální by bylo rozložit zátěž spojenou se záchrannými programy na více zemí Unie, než jen na nejsilnější členy eurozóny. Může se to zdát jako velmi nespravedlivé, že by v ideálním případě problémovou zemi zachraňovali nejen členové měnové unie, ale také členské země Evropské unie a nejlépe i členské země Mezinárodního měnového fondu. Rozmělnění pomoci by mělo za následek nižší zatížení pro státy, které pomoc poskytují a na co nejrychlejším odstranění hluboké ekonomické recese v zemích měnové unie by měly mít zájem každý členský i nečlenský stát, neboť provázanost takových ekonomik je velmi výrazná. Zároveň by však mělo dojít k posílení politické pozice těchto zemí. Pokud jde o dlouhodobou stabilizaci, ta závisí především na vyjasnění institucionálních problémů. Odstranění těchto příčin bude trvat skutečně velmi dlouho, ovšem je třeba si nutnost jejich řešení připustit a hlavně nové podmínky dodržovat, aby efekt přinesly. Nejvhodnější by bylo revidovat vstupní pravidla⁸⁵, nejlépe aby aplikovala získané zkušenosti z finanční krize a zaváděla nové mechanismy odpovídající současnému vývoji. Strašákem je institucionální změna, která by přenesla další pravomoci do rukou Bruselu. Ovšem jak již bylo v této práci několikrát řečeno, pokud chce eurozóna odstranit určitou roztříštěnost svého rozhodování, bude nutné přejít na jednotnou strategii ve všech odvětvích. Podle Stanislavy Janáčkové by jediným skutečným řešením byla fiskální unie s ekonomickou vládou, dohlížející na udržitelnost veřejných financí a s oprávněním v případě potřeby provádět transfery ve prospěch nejslabších zemí.⁸⁶ Tento krok je ovšem tak radikálním zásahem do národní suverenity, že na něj ještě nepřišel čas (měnová unie v plném rozsahu přece jen nefunguje ještě příliš dlouho), a tak se hledají dočasná, méně radikální a politicky korektnější řešení. Ještě než se začnu věnovat konkrétním krokům, které již byly přijaty, je třeba se ještě zastavit u vyřešení problému jak zabránit vzniku budoucích nových krachů. Tento problém by ovšem neměl být nikterak urgentní, neboť po nynější zkušenosti budou finanční trhy opravdu velmi obezřetné.

⁸⁴ Roland Vaubel, renomovaný profesor ekonomie na univerzitě v Mannheimu tvrdí, že Řecku by nikdo pomáhat neměl.

⁸⁵ Maastrichtská kritéria

⁸⁶ Janáčková S., Krize eurozóny a její příčiny, 2010, strana 89

5.2. Záchranné mechanismy

První a zároveň nejvíce zasaženým státem eurozóny bylo Řecko. O příčinách jsem se již zmiňoval výše. Ačkoliv představitelé Evropské unie prohlašovali, že si Řecko své problémy musí vyřešit samo, v dubnu 2010 byly EU a Mezinárodní měnový fond požádány z jeho strany o pomoc při financování schodku státního rozpočtu. To vedlo k tomu, že eurozóna přijala první záchranný nástroj a to závaznou půjčku ve výši 110 miliard EUR.⁸⁷ Eurozóna nelenila a vzhledem k zhoršující se situaci v dalších členských státech (především Portugalsko, Španělsko, Itálie), byly přijaté další kroky k zajištění stability. Proto byl v květnu 2010 vytvořen, za iniciativy Evropské komise a Mezinárodního měnového fondu, Evropský nástroj finanční stability.

5.2.1 EFSM

Společně s první půjčkou pro Řecko byl 11. května 2010 přijat i Evropský mechanismus finanční stabilizace. Ve spojení s Evropským nástrojem finanční stabilizace měl zajistit finanční stabilitu Unie a pomoci členským státům při řešení problémů. Ovšem už při jeho přijetí se počítalo, že se bude jednat pouze o přechodné řešení problémů. Proto byl také celkový finanční strop stanoven na výši „pouze“ 60 miliard EUR. Mechanismus bude použit na pomoc členskému státu, pokud onen stát čelí vážným hospodářským nebo finančním obtížím nebo je z téhož důvodu takovými obtížemi vážně ohrožen. Tyto finanční obtíže nebo jejich hrozba musí být zaviněna mimořádnými událostmi, které členský stát nemůže ovlivnit.⁸⁸ Komise k naplnění těchto cílů získává finanční prostředky na finančních trzích, a poté je potřebnému státu tranzituje v podobě půjčky nebo úvěrové linky⁸⁹. Evropská rada na základě žádosti rozhoduje o udělení finanční pomoci a to hlasováním na návrh Komise. Důležité je, aby čerpající stát dodržoval obecné podmínky týkající se hospodářské a finanční politiky. Tyto podmínky jsou poté následně kontrolovány Komisí i centrální bankou. Celý mechanismus je založený na základě článku 122 odst. 2 SFEU – *„Rada může poskytnout pomoc členskému státu, jemuž nastanou z důvodu přírodních pohrom nebo mimořádných událostí, které nemůže ovlivnit, obtíže nebo je-li z téhož důvodu vážně ohrožen závažnými obtížemi.“* – což vyvolává spory ohledně interpretace podmínek pro

⁸⁷ Přijata byla 2. 5. 2010, kdy se na pomoci od EU a MMF dohodli ministři financí a hospodářství eurozóny.

⁸⁸ Čl. 1 Nařízení ES č. 407/2010 – úř. Věst. L 181

⁸⁹ Úvěrová linka je povolení udělené členskému státu čerpat prostředky až do stanovené výše po vymezené časové období.

poskytnutí pomoci. Tedy zda lze finanční krizi považovat za mimořádnou událost, kterou nelze ovlivnit. Jakákoliv recese a finanční krize jsou poměrně pravidelně se opakující jevy, které nenastávají zcela neočekávaně. Tedy z logiky výkladu vyplývá, že nejsložitější je obhájit podmínku nemožnosti mimořádnou situaci ovlivnit a to především v době, kdy od příčiny⁹⁰, uplynuly už téměř dva roky. Víceméně se tímto aktem tedy potvrzuje nemožnost žádajících států jakkoliv ovlivnit svou rozpočtovou situaci před touto mimořádnou situací. Navíc byly tímto všechny problémy v eurozóně výlučně svedeny na finanční krizi. Zcela jistě globální krize ovlivnila vývoj evropských zemí, ovšem v tomto případě je třeba si také klást otázku, zda by neúnosné rozpočtové problémy nastaly i bez souběžné krize. Protože právě země, které využily finanční pomoci, patřily k dlouhodobě velmi nezodpovědným vůči svým veřejným financím.

5.2.2. EFSF

K mechanismu finanční stabilizace přibyla také tzv. jednotka pro speciální účel⁹¹ neboli Evropský nástroj finanční stabilizace. Je to zvláštní instituce, která figuruje jako právnická osoba podle lucemburského práva. Smyslem je především chránit členy eurozóny před finanční nestabilitou, zejména před dluhovou krizí a to tak, že ve spojení s EFSM poskytuje finanční pomoc. Jako právnická osoba vydává nástroj dluhopisy a tím získává finance na pomoc členům eurozóny. Za dluhopisy se zaručují jednotlivé členské státy, a to v poměru příspěvků na kapitál Evropské centrální banky. Celková výše záruk byla původně omezena na 440 miliard eur⁹², ale v polovině roku 2011 bylo zástupci eurozóny navrženo a poté přijato zvýšení na 780 miliard. Tímto navýšením byly zároveň i posíleny služby, které může EFSF postiženým státům nabídnout. Například možnost přímého nákupu dluhopisů zasaženého členského státu jak na primárním, tak i na sekundárním trhu. Stejně jako evropský mechanismus, tak i evropský nástroj měly pouze dočasný charakter. A společně mají i poměrně diskutabilní a sporné posouzení z hlediska právního. Je totiž třeba si položit otázku, zda je možné, aby právnická osoba poskytovala finanční pomoc ve spojitosti s článkem 125 smlouvy o fungování Evropské unie. Ten jednoznačně stanovuje, že: „*Unie neodpovídá za závazky ani nepřebírá závazky ústředních vlád, regionálních nebo místních orgánů nebo jiných veřejných orgánů, jiných veřejnoprávních subjektů nebo*

⁹⁰ Příčinou je ona finanční krize, jejíž začátek je datován do roku 2008.

⁹¹ Jednotky pro speciální účel provádějící transformaci likvidity anebo splatnosti – Publikace Evropské komise, Zelená kniha – Stínové bankovníctví, str. 4, 2012

⁹² <http://www.efsf.europa.eu/>

*veřejných podniků kteréhokoli členského státu, pokud se nejedná o vzájemné finanční záruky pro společné uskutečňování určitého záměru.*⁹³ K tomu je ovšem třeba přistupovat tak, že členské státy mají rozhodování o poskytnutí pomoci stále ve svých kompetencích, neboť je může kterýkoliv ze členů vetovat - je třeba jednomyslné schválení ministry financí. Pokud se posuneme jen o článek výš (čl. 124 SFEU), mohlo by i zde docházet v porovnání s EFSF k tření. Článek totiž zakazuje jakákoliv opatření, která umožňují členským státům zvýhodněný přístup k finančním institucím. A to se v tomto případě děje, neboť stát žádající o finanční pomoc, je zatížen poměrně špatným ratingovým ohodnocením. Tím se prodražuje na běžném finančním trhu i jeho potencionální pořízení úroku. Evropský nástroj finanční stability, si tak vlastně prostřednictvím zemí s dobrým ratingem, půjčí levné finanční prostředky a přerozdělí je žádajícímu státu. Tím vlastně i rozprostře zatížení nespolehlivých států na státy spolehlivé a dojde ke zvýhodněnému přístupu k financím zakázanému článkem 124. Ovšem použití tohoto nástroje je postaveno na výjimce z použití čl. 124, kdy je onen přístup k zvýhodněným finančním institucím odůvodněn veřejným dohledem. Zásadní tedy je, zda a nakolik je možné označit pomoc poskytnutou EFSF za opatření odůvodněné veřejným dohledem. Pochybný a poměrně sporný právní základ, na kterém byly založeny Evropský mechanismus / nástroj finanční stabilizace, měly za následek jejich náhradu. Už při přijetí bylo deklarováno, že oba instituty budou pouze dočasné. K trvalému záchrannému fondu členských států eurozóny se unie propracovala až v březnu 2011, kdy bylo na Summitu EU definitivně schváleno vytvoření institutu Evropského stabilizačního mechanismu.

5.2.3. ESM

Náhradou za dočasná řešení byl nový stálý ESM, tedy Evropský stabilizační mechanismus. Aby mohl tento mechanismus bez problémů fungovat, bylo pro založení potřeba úpravy primárního práva a to vytvořením nového článku, nebo respektive včlenění nových dvou vět do článku 136 odst. 3 SFEU – *„Členské státy, jejichž měnou je euro, mohou zavést mechanismus stability, který bude aktivován v případech, kdy to bude nezbytné k zajištění stability eurozóny jako celku. Poskytnutí jakékoli požadované finanční pomoci v rámci tohoto mechanismu bude podléhat přísné podmíněnosti.*⁹⁴ Tímto tedy odpadla problematická část, kdy předchozí mechanismy byly založeny na diskutabilním

⁹³ Takzvaná „no bailout“ doložka.

⁹⁴ Rozhodnutí ER č. 2011/199/EU

článku 122 odst. 2 SFEU, který je primárně určený pro poskytování finanční pomoci členským státům postiženým katastrofami a jinými mimořádnými událostmi. Samotný dokument zřizující ESM byl uskutečněn na základě mezinárodní smlouvy mezi členskými státy eurozóny. Stojí tak mimo všechny unijní instituce. Celý mechanismus měl být spuštěn okamžikem, kdy jej ratifikují příspěvatelské země reprezentující 90% základního kapitálu. Po poměrně značných problémech s ratifikací⁹⁵, byl nakonec mechanismus přijat a celá smlouva vstoupila v platnost 27. září 2012. Evropský mechanismus stability byl pak slavnostně spuštěn k 8. říjnu. Skutečná úvěrová kapacita celého systému měla činit 500 miliard eur. Unie bude přirozeně dále usilovat o doplnění své úvěrové kapacity, ale již od začátku bylo možné využít dalších 200 miliard, které byly použity v bývalém EFSF. Celkově tedy mechanismus disponuje s kapitálem 700 miliard eur. Rozdělení akcií mezi členské země je stanoveno na základě poměru ke splacenému kapitálu u Evropské centrální banky. Klíčem pro stanovení podílů je princip, který se také uplatňuje u podílu na základním kapitálu centrální banky⁹⁶. Důležité ovšem je, že jednotliví podílníci ručí pouze do výše svého podílu na upsaném kapitálu a jakékoliv solidární ručení je tedy vyloučeno.⁹⁷ Evropský stabilizační mechanismus má několik nástrojů, jak pomoc poskytnout. Formy se v zásadě shodují s nástroji, které používal EFSF. Podpůrnými nástroji jsou především Stabilizační podpora – poskytuje se na krátkou či střední dobu. Podmínkou pro stabilizaci bude nový makroekonomický ozdravný program, který bude muset žadající stát přijmout a aplikovat. Dále může ESM nabídnout Rekapitalizaci finančních institucí – tedy poskytnutí finanční pomoci prostřednictvím úvěrů pro člena ESM, a to na konkrétní účel (rekapitalizace). Státy, které mají problémy na finančních trzích, ale stále ještě nezabředly do hluboké krize a tím neztratily důvěru investorů, mohou využít preventivní finanční pomoc. Tedy úvěrovou linku, kterou již nabízel i EFSF. Dalším nástrojem je podpora na primárním trhu – tedy nákup dluhopisů členského státu s cílem maximalizace efektivity. Je to určeno především pro státy, které mají

⁹⁵ Především v Německu, protože zde byla pozdržena ratifikace kvůli stížnosti několika poslanců u ústavního soudu.

⁹⁶ Podle článku 29 protokolu o statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky jsou váhy podílů národních centrálních bank v klíči pro upisování základního kapitálu ECB stanoveny rovným dílem podle podílu příslušného členského státu na celkovém počtu obyvatel a na hrubém domácím produktu Evropské unie.

⁹⁷ Smlouvy o zřízení ESM čl. 8

problémy s financováním na primárním trhu⁹⁸. A poslední možností je využít nástroj podpory na sekundárním trhu. Při zajišťování finanční pomoci spolupracuje ESM velmi výrazně s Mezinárodním měnovým fondem. Je to jediné dobře, protože tím dochází i k určité jistotě a širšímu zapojení i států a finančních prostředků ze zemí mimo eurozónu. Schválení a fungování tohoto nového mechanismu, lze v podstatě jen pochválit a podpořit. Neboť jakožto trvalá instituce odstranila všechny pochybnosti, které byly vytýkány jeho předchůdcům. Jeho přímé zakotvení ve Smlouvě o fungování Evropské unie posílilo právní sílu a vyzdvihlo potřebnost podobného systému. Je to především jeden z nejdůležitějších kroků do budoucna z hlediska řešení proměn Evropské měnové unie, které musí nastat, aby se podobné nepříjemnosti neopakovaly. I přesto se ESM neubránílo kritice, ovšem tentokrát za postavení mimo rámec unijních institucí. Jak jsem již předeslal na úvod, mechanismus není součástí oficiálních institucí EU a v podstatě je tím oslaben jeho právní rámec. Ovšem lze soudit, že toto oslabení bylo vykompenzováno velmi rychlým přijetím celého mechanismu. Pokud by totiž nestál mimo všechny unijní instituce, vystavoval by se možnému nepřijetí ze strany členských států (nebo spíše zdlouhavé ratifikaci) a tím samozřejmě i možnému odmítnutí, které by mělo fatální důsledky na čím dál více se prohlubující krizi. Ta musela být řešena co nejrychleji, a proto je toto postavení určitou daní za co nejsnadnější přijetí.

5.2.4. Pakt pro euro plus

Společně s přijetím Evropského stabilizačního mechanismu přijalo dále 23 členským zemí EU⁹⁹ Pakt pro euro plus. Ten má definovat mantinely fiskální politiky, aby nedocházelo k situacím, které ovlivní stabilitu celé unie. Především se signatované země zavazují do své ústavy zakotvit vyrovnané hospodaření veřejných financí, zároveň zvyšování důchodového věku anebo stanovuje jednotný základ pro výpočet firemní daně. Opět se ovšem jedná spíše o politický seznam reforem, které by měly zvýšit odolnost a konkurenceschopnost členských zemí. Především měl za úkol napravit a zpřísnit podmínky, které ne zcela šťastně nastavil Pakt stability a růstu. Základní myšlenkou Paktu pro euro bylo přinést širší strategické cíle a spolu s nimi i řešení pro splnění těchto cílů, tedy posílení konkurenceschopnosti, podpora zaměstnanosti, přispění k udržitelnosti veřejných

⁹⁸ Na primárním kapitálovém trhu dochází k prvotnímu prodeji, tedy k emisi nových cenných papírů.

⁹⁹ Z celkové sedmadvacítky jej neratifikovali Velká Británie, Švédsko, Česká republika a Maďarsko.

financí, posílení finanční stability a koordinace daňové politiky. Nástroje jak ke splnění těchto cílů dojít už mají provádět zavázané členské státy individuálně a na základě svého vlastního národního práva. Konkurenceschopnost chce pakt zvýšit hlavně zrušením indexací mezd¹⁰⁰ a následně zvýšit produktivity práce. Vyšší zaměstnanosti by měly země dosáhnout větší flexibilitou trhu práce a také daňovými pobídkami. Za nejdůležitější cíl je uvedeno udržení veřejných financí. Toho lze dosáhnout pouze přijetím reforem důchodového systému. Spíše než o nějaký závazný dokument se bohužel v případě paktu jednalo spíš o seznam doporučení. Proto i ministr financí Miroslav Kalousek v narážce na nečlenství České republiky v paktu uvedl, že: *„Prvotní, čemu věřím, je vlastní odpovědnost za udržitelnou hospodářskou politiku vlastní země. Samozřejmě nám záleží na stabilitě eurozóny a Evropské unie a musíme se toho účastnit. Ale účastnit se toho můžeme jedině v rámci pravomocí, které máme.“*¹⁰¹ Proto jsme jako republika podle vyjádření pana Kalouska ani neměli důvod souhlasit s tím, že někdo jiný bude rozhodovat o našich penězích. V případě Paktu pro euro je zde ovšem daleko diskutabilnější problém než neratifikování všemi státy Evropské unie. A to opět opakující se dvoukolejnost. Neboť jak jsem již několikrát vyjádřit v této práci názor, daleko jednodušší pro celou eurozónu, alespoň z hlediska prosazení rozumného řešení, je centrální rozhodování a trochu direktivní přístup. Ale jak již bylo naznačeno, výběr konkrétních opatření ke splnění vytyčených cílů je opět v plné režii členských států. Navíc se většina zemí o tyto cíle snažila daleko dříve, než byl jakýkoliv pakt přijat a to hlavně z vlastní iniciativy. Je tedy třeba brát v potaz, že Pakt euro plus je spíše takové doporučení pro bezradné státy, od čeho se prvotně odrazit. Jestliže si tedy představitelé Evropské unie od tohoto kroku slibovali revoluční vyřešení finanční krize (protože alespoň s takovou pompou byl pakt na summitu EU představen), musí to být při nejmenším velké zklamání.

5.2.5. Smlouvy o rozpočtové odpovědnosti

Dalším nástrojem pro zklidnění situace v celé Evropské unii se měla stát Smlouva o stabilitě, koordinaci a řízení v Hospodářské a měnové unii, označená též za fiskální pakt. V tomto dokumentu už se přímo hovoří o hrozbě sankcí v případě, že členský stát nedodrží svůj schodek státního rozpočtu takříkajíc na uzdě. Strukturální schodky zemí by podle této smlouvy měly být vyrovnané nebo

¹⁰⁰ Robert Holman, Makroekonomie 2. vydání, 2010, str. 296

¹⁰¹ Rozhovor pro ekonomický server kas.de, dostupný on-line: www.kas.de/tschechien/cs/publications/22854

přebytkové. Maximálně přípustný by měl být schodek do výše 0,5% HDP. V ojedinělých případech může dosáhnout schodek rozpočtu až 1 % HDP.¹⁰² Česká vláda společně s Velkou Británií se jako jediné odmítly účastnit tohoto projektu a nestvrdily jej podpisem. Fiskální pakt sebou konečně přináší poměrně znatelné páky na vynucení finanční odpovědnosti. Z hlediska udržení a prohloubení eurozóny je vytvoření tohoto paktu pozitivním krokem, nicméně primární snaha o rozpočtovou zodpovědnost by vždy měla vycházet z jednotlivých členských zemí. Troufám si tvrdit, že ačkoliv jsou sankce již přesně určené, bez vůle zabezpečit fiskální disciplinovanost ze stran podepsaných zemí, nezbude eurozóně nic jiného, než direktivně rozhodovat o jejím směřování samostatně, tedy vytvořit úplnou fiskální unii.¹⁰³ K oné disciplinovanosti a užší koordinaci hospodářské politiky se státy upsaly ve druhé části smlouvy. Původně bylo plánováno zakotvit pakt přímo do primárního práva EU. Nicméně to byl jeden z hlavních důvodů, proč se Velká Británie a Česká republika rozhodly postupovat vlastní cestou a nepřipojovat se ke společnému evropskému projektu. Aby toto nepřipojení, nebo nepodepsání, nemělo vliv na funkci paktu, byla zvolena forma mezinárodní smlouvy, která je ovšem s unijním právem velmi těsně spjata, ba dokonce v případě konfliktu unijní právo preferuje.¹⁰⁴ Nejvíce se ovšem, zejména v naší republice z úst některých politiků, diskutuje nad vztahem paktu s ústavním právem. Například poradkyně bývalého prezidenta Václava Klause Stanislava Janáčkové tvrdí, že se jedná spíše o smlouvu o soustředění fiskální moci do rukou Evropské komise a velkých evropských zemí, především Německa a Francie, které pomocí tohoto paktu budou moci určovat fiskální politiku jiným státům.¹⁰⁵ Zde je ovšem třeba při právním rozboru jednoznačně uvést, že neexistuje nutnost Smlouvu o stabilitě podepsat (stejně jako učinila VB a ČR), ale navíc má stát možnost, stejně jako od jakékoliv jiné mezinárodní smlouvy, zcela odstoupit. Onu dluhovou brzdu, tedy ustanovení vyžadující vyrovnaný nebo přebytkový rozpočet, si stanovují vnitrostátní předpisy každého státu samy. A navíc je platné obecné pravidlo, že mezinárodní smlouva nemá přednost před ústavou.

Všechny tyto přijaté smlouvy, pakty a dokumenty jen dokazují, že eurozóna neustále hledá řešení a není jen tichým čekatelem. Veškeré změny

¹⁰² To je však pouze tehdy, je-li celkový veřejný dluh dané země výrazně pod hranicí 60% HDP.

¹⁰³ Což v podstatě i navrhuje Petra Černíková z portálu finance.cz -

<http://www.finance.cz/zpravy/finance/380305-potrebujeme-fiskalni-pakt-eu-a-financni-ustavu/>

¹⁰⁴ Čl. 2 Fiskální pakt – zdroj: mfcr.cz

¹⁰⁵ Poznámky ze semináře Centra pro ekonomiku a politiku, který moderoval Václav Klaus.

hospodářské a měnové unie byly navíc v důsledku krizí napáchaných problémů zcela nezbytné. Další směřování právních změn fungování HMU zcela jistě bude stále silněji inklinovat k hlubší a hlubší integraci. Což v podstatě potvrdila i německá kancléřka Angela Merkelová, která v polovině loňského roku prohlásila, že směřování k politické, bankovní a fiskální unii stojí i za nežádoucí vytvoření jakési dvourychlostní EU.¹⁰⁶ Úsporná řešení, která už některé vlády členských zemí stanovila, vyvolávají značené občanské nepokoje. Především se tak děje v jižanských státech, které svou nerozvážnou hospodářskou politikou paradoxně k současné krizi přispěly nejvíce. V důsledku utahování opasků totiž přicházejí o všechny své výhody, které byly například v porovnání s naší republikou zcela neadekvátní. Vše tedy postupně směřuje ke kompletní změně struktury eurozóny a pod tlakem velkých ekonomických motorů¹⁰⁷, možná i ke změně koncepce celé Evropské unie. Řešením je tedy neustálé posilování integrace a posílení unijních pravomocí nejen ke kontrole, ale i k přímým zásahům do státních rozpočtů jednotlivých zemí, anebo řešení zcela opačné. Tedy rozpad eurozóny a navrácení se k národním měnám, nebo udržení jednotné měny, jen v ekonomicky silných státech, což by ovšem ztrácelo jednotící charakter Evropské unie.

¹⁰⁶ Článek webového portálu ihned.cz <http://zpravy.ihned.cz/svet/c1-56068650-merkelova-pripustila-dvourychlostni-integraci-eu-chce-politicke-sjednoceni-evropy>

¹⁰⁷ Mezi které lze zařadit především Německo

6. Pohled jednotlivých států

V této části své práce, bych se rád zaměřil na situaci v jednotlivých státech eurozóny. Především rozeberu stav v zemích takzvané skupiny PIIGS¹⁰⁸. Ekonomická krize byla takového rozsahu, že zasáhla všechny ekonomicky světa. Vzhledem ke svému globálnímu charakteru se tedy prioritně nejednalo o problém Evropy. Ovšem v eurozóně, lze některé státy označit za spouštěče situací, a to jak jsem již v této práci uvedl, jsou především státy tzv. „jižního bloku“.

6.1. Řecko

Mnozí jako hlavního viníka vleklých problémů na „starém kontinentě“ označují právě Řecko. Začátky špatného hospodaření Řeků mají kořeny někdy v počátku druhé poloviny 90. let. Jak už bylo řečeno, vysoké státní výdaje měl na svědomí vysoký životní standard a zajištění, stejně tak jako například prodělečné olympijské hry v roce 2004. Do té doby, než Řecko vstoupilo do eurozóny, si pomáhalo častou devalvací národní měny drachmy. Ovšem politická síla a nutnost vstupu do jednotného platebního systému způsobily, že řecká vláda začala zcela záměrně falšovat statistické údaje o velikosti schodku státního rozpočtu. Navíc se ukázalo, že opticky snižovala zadlužení pomocí nekalých transakcí, se kterými vládě pomáhala banka Goldman Sachs.¹⁰⁹ Všechny tyto machinace posunuly Řecko do eurozóny, neboť zfalšované údaje odpovídaly konvergenčním kritériím pro přijetí jednotné měny. Vše se provalilo až se změnou vlády v roce 2004, kdy nový premiér provedl finanční audit a jeho výsledek ukázal, že bylo Řecko přijato do eurozóny na základě zfalšovaných údajů. Ovšem ani tato vláda v letech 2004 – 2009 nezměnila používané praktiky a tak se Řekové dostali do neskutečných problémů, které vyvrcholily na schůzce ministrů financí, kdy tehdejší ministr Giorgos Papakonstantin oznámil, že schodek státního rozpočtu rozhodně nebude plánovaných a „falšovaných“ 4 %, ale reálně se pohybuje okolo 15 % HDP. Stejně jako v dalších státech výrazně postižených krizí, tak i v Řecku docházelo k masivním demonstracím a odporu státních zaměstnanců i soukromého sektoru. Nejcitelnější utazení opasků mělo postihnout právě Řeky, neboť jejich výhody byly skutečně nevídané. Občané neměli pochopení ani ve chvíli, kdy se reálně

¹⁰⁸ PIIGS je mezinárodně používaná zkratka, která odkazuje na ekonomiky Portugalska, Irska, Itálie, Řecka a Španělska, které jsou nejvíce spojené s ekonomickou krizí.

¹⁰⁹ <http://www.presseurop.eu/cs/content/news-brief/191021-goldman-sachs-pomahal-recku-skryt-dluhy>

začalo hovořit o nutném státním bankrotu, který by jistě zcela zamíchal kartami v celé Evropě. Od roku 2010 se tedy řecká vláda zavázala k naplnění nutných opatření, které by měly zkrotit vysoký rozpočtový schodek. Dlouhodobě se to však nedařilo, ačkoliv eurozóna poskytla Řecku první finanční podporu, záhy musela vláda žádat o další finanční prostředky. Na začátku roku 2012 navíc Řekové spustili bailout¹¹⁰ neboli minibankrot. Předpokládané dluhy Řecka jsou tak vysoké, že několik významných ekonomů i politiků už dopředu tvrdilo, že tyto peníze nikdy řecké ekonomice nemohou pomoci.¹¹¹ Všechny tyto problémy se negativně odrazily na náladě občanů, neboť situace se stala už poměrně zoufalou. Jak to v těchto krizových okamžicích bývá, silily především extrémistické hlasy, což se částečně ukázalo na předčasných parlamentních volbách.¹¹² I tak se ovšem podařilo nové řecké vládě prosadit důležité kroky k získání finančních prostředků, jako například privatizace klíčových státních podniků. Prodejem majetku tak chce stát získat do roku 2016 až 11 miliard eur. To vše se děje za velké nevole obyvatel a odborů, kteří usilovně měsíc co měsíc pořádají generální stávky. Zatím poslední stávkou byla ta z 20. února, kdy do Atén vyrazilo asi 60 tisíc lidí, kteří dali najevo svou nevoli s úspornými opatřeními. Zastavila se veřejná doprava, provoz omezily školy či letiště, lodní doprava a i městská hromadná doprava. I přes všechny snahy ovšem neustále roste daňové zatížení obyvatel (ve snaze získat co nejvíce financí pro odmazání dluhu) a především i nezaměstnanost, která podle odhadů brzy dosáhne rekordních 30 procent.¹¹³

6.2. Španělsko

Ekonomika Španělska zcela zdárně konkurovala řeckým problémům. Díky finanční krizi čelila nejvážnější recesi za posledních padesát let. Tento problém eskaloval již několik let a to díky společnému problému všech jižních zemí. Nezodpovědné fiskální politice. Ovšem krize zasáhla všechny odvětví národního hospodářství. Konkrétně ve Španělsku bylo nejvíce zasaženo stavebnictví a průmyslová výroba, což způsobila extrémní nárůst nezaměstnanosti. Problém se

¹¹⁰ Slovo bailout v podstatě vystihuje situaci, kdy firma, organizace, jednotlivec nebo vláda nabízí peníze krachujícímu podniku, aby se zabránilo důsledkům, které by vyplynuly z pádu jeho byznysu. Pomoc může mít podobu půjček, dluhopisů, akcií nebo hotovosti. Ze strany toho, kdo ji poskytuje, může, ale nemusí být požadováno její vrácení. – Ekonomikon (online encyklopedie výrazů ze světa byznysu a finančních trhů)

¹¹¹ Mezi nejhlásitější kritiky se zařadila i bývalá premiérka Slovenské republiky Iveta Radičová.

¹¹² Proevropské strany utrpěly velké ztráty, zatímco radikálně levicová strana SYRIZA obrovsky posílila.

¹¹³ http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/recko-ochromila-generalni-stavka-demonstruji-desetitise-lidi/904078&id_seznam=40

objevil také v podnikatelském sektoru a to z důvodu nedostatku finanční likvidity. V roce 2009 totiž každá pátá firma v kategorii malých a středních podniků trpěla nedostatkem úvěrů pro další rozvoj činnosti.¹¹⁴ Problém je o to větší, že právě Španělsko, na rozdíl od Řecka, Irsku nebo Portugalska, svým rozměrem patří mezi velké ekonomiky eurozóny. A navíc ještě před několika lety bylo právě Španělsko považováno za určitou „ekonomickou superstar“¹¹⁵. Od vstupu do eurozóny se rychlý hospodářský růst spojoval především s masivním bohem na trhu nemovitostí. Vklad do nemovitostí se zdál být jistou investicí, navíc tato vlna přišla v době, kdy díky euru byly úvěry levnější a dostupnější a proto ještě nikdy nebylo pro zahraniční klienty tak snadné investovat právě na Pyrenejském poloostrově. Výsledkem poté byla poměrně nerovnoměrná hodnota majetku, který měli Španělé ve formě nemovitostí. Právě ekonom Pavel Kohout poznamenal: „*Španělský realitní trh má tedy hluboký prostor, kam lze padat...*“¹¹⁶ Krize úvěrů sebou skutečně přinesla až neskutečný propad cen. Hodnota nemovitostí v průměru klesla o 65 procent od svého vrcholu. Právě díky tomu, se objevovaly názory, že ačkoliv propukla globální finanční krize v USA, tak Evropa si těmito problémy vyrobila krizi vlastní. Španělská vláda se zavázala k výraznému snížení rozpočtového deficitu, a proto musela do ekonomiky zařadit program značných úspor. Investoři v zemi však správně odhadovali, že tyto opatření povedou spíše k roztočení vražedné spirály, kdy tato úsporná opatření ještě prohloubí hospodářský pokles. Hlavním důvodem pro přijetí tak radikálních úsporných opatření byla obava, že Madrid nezvládne ozdravit veřejné finance sám. Což se nakonec skutečně potvrdilo, protože po Řecku, Irsku a Portugalsku bylo 9. června 2012 nuceno i Španělsko požádat o finanční půjčku. Nezaměstnanost mezitím vystoupala na (pro nás a naše poměry) nepředstavitelnou úroveň 24,4%.¹¹⁷ Původní uvolněné finanční prostředky od eurozóny měly čítat až 100 miliard eur. Z dlouhodobého hlediska, to ovšem byla velmi nízká část na ozdravení financí, a proto si španělské banky byly nuceny půjčit od ECB celkem 412 miliard eur.¹¹⁸ To znamená, že ze všech půjček v rámci eurozóny připadá na Španělsko 34%.

¹¹⁴ Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., oddělení knihovnicko-informačních služeb – Protikrizová opatření v zemích EU.

¹¹⁵ Ekonom Pavel Kohout použil tento termín v Lidových novinách

¹¹⁶ <http://www.finmag.cz/cs/finmag/ekonomika/spanelska-financni-krize-quot-ztrata-z-cihel-quot/>

¹¹⁷ Zdroj: Eurostat.eu – výsledky 1. čtvrtletí roku 2012

¹¹⁸ Částka přesahující 10 bilionů korun - <http://www.novinky.cz/ekonomika/278792-spanelske-banky-si-v-srpnu-vypujcily-rekordnich-412-miliard-eur.html>

Tak jako v dalších zemích, i v hlavním městě Madridu masivně demonstrovali lidé proti ekonomickým škrtům. Ačkoliv jsou na pokraji bankrotu dokonce i některé provincie¹¹⁹ odpor zaměstnanců pokračuje dál a například před španělským parlamentem se sešlo až 6 000 protestujících. To vše gradovalo generální stávkou 14. listopadu 2012, která začala násilnými střety protestujících s policií. K této generální stávce, kterou svolaly odborové organizace, se připojila většina zaměstnanců průmyslových podniků. Daleko větší problémy způsobila i stávka dopravců, a tak ve většině velkých měst nejezdily téměř dvě třetiny pravidelných spojů. Španělská vláda ve svém protikrizovém balíčku zahrnuje konkrétní opatření, která mají vyvést hospodářství co nejrychleji a nejefektivněji z krize. Mezi priority patřilo: zvýšení starobních důchodů, zvýšení minimální mzdy nebo prodloužení doby splátek hypoték. Vláda pomohla rodinám postiženým hypoteční krizí splácet jejich hypotéky a to tak, že jim dovolila odložit část splátek na pozdější dobu splatnosti. Konkrétně hypotéka až do výše 170 tisíc eur by mohla být prodloužena o dva roky splácení.¹²⁰ Protože španělské hospodářství, velmi podobně jako naše české, stojí především na automobilovém průmyslu, schválila španělská vláda 13. února 2009 balíček na podporu domácího auto-průmyslu.¹²¹ Celkem 4 miliardy EUR měly pomoci posílit konkurenceschopnost celého sektoru a to například i vývojem elektromobilů a hybridních vozů, které by měly představovat budoucnost a tím i potencionální zisk.

6.3. Irsko

Irsko stojí trochu stranou od nejčastěji zmiňovaných zemí. Je to tím, že tamní problémy způsobila především krize bankovního sektoru. Pod vlivem finanční krize došlo k odhalení poměrně kontroverzních úvěrových nástrojů, které banky v Irsku používaly. Především Anglo Irish Bank, která se stala trochu synonymem irských problémů, mohla za problémy u dosud velmi slibně rostoucí irské ekonomiky, někdy nazývané i „keltský tygr“¹²² Vládě se nejvíce vymstil krok se zaručením se za celý bankovní sektor Irska. Původní dobrá myšlenka, která měla předejít dalším únikům financí, se nevyplatila, neboť irská vláda musela splácet dluh ve výši zhruba 28 miliard eur. Vláda tedy požádala o

¹¹⁹ O peníze z nouzových fondů chce požádat Katalánsko, Valencie nebo Andalusie.

¹²⁰ Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., oddělení knihovnicko-informačních služeb – Protikrizová opatření v zemích EU.

¹²¹ <http://byznys.ihned.cz/c1-34396170-spanelsko-schvalilo-pomoc-automobilovemu-prumyslu>

¹²² Rychle rostoucí hospodářství Irska byla od 90. let považována za zázrak a přirovnávala se k nejvýkonnějším ekonomikám světa, proto přezdívka TYGR. - http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomika_Irska

záchranný balíček, který má pomoci s vyrovnáním vládního deficitu a k oživení bankovního systému. Ovšem zátěžový test irský bank odhalil, že původně plánových bezmála 85 miliard eur na stabilizaci nepostačí a celý systém by potřeboval další finanční injekci. Problémy ovšem nejsou takového rázu jako u zemí jižního bloku. Neboť se soudí, že s většinou problémů by si Irsko mohlo do budoucna poradit samo. Před vstupem do EU se ze zemědělské země stala prosperující ekonomika a to díky výrazným dotacím ze společné evropské pokladny. Ačkoliv zadlužení irských rodin neustále stoupalo a poměrně nízký daňový příjem neplnil státní kasu dostatečně, zdálo se, že problémy Irsko zvládne. Osudným mu však bylo již zmiňované zaručení se za hlavní finanční domy. Prioritou pro vládu by tedy měla být opatření k znovuoživení dobré pověsti finančního systému. Částečně se tak již stalo, a to přehodnocením daňové politiky v kombinaci se snížením výdajů.

6.4. Portugalsko

Nejhorší finanční situace dopadla také na Španělského souseda. A bohužel velmi negativně ovlivnila rozvoj krize právě ve Španělsku. Je to trochu logické, protože vázanost portugalské ekonomiky na tu španělskou je více než velká. Po Řecku a Irsku tedy jako další země požádalo o finanční pomoc, neboť problémy už nedokázala tamní vláda řešit sama. První záchranný balík počítal s pomocí ve výši 78 miliard a zdá se, že portugalská vláda nebude muset žádat o žádný další. Výměnou za finanční prostředky se země zavázala přijmout řadu reforem, které budou mít negativní vliv na hospodářský růst. Podle prohlášení vlády čeká Portugalce snížení sociálních dávek, důchodů a nižší výdaje na zdravotnictví. Program počítá i s příjmem financí prostřednictvím privatizací státních podniků. Dá se říci, že za problémy Portugalska může především kombinace vysokého zadlužení a slabého hospodářského růstu. Tamní vláda dlouho pomoc od EU odmítala, ovšem situace se stala neúnosnou. Na rozdíl od ostatních evropských hříšníků, b) však podle prohlášení premiéra Pedra Passose Coelho, měla jedna finanční pomoc stačit na překonání krize. „*Úsilí naší země ukazuje, že jsme blízko k překonání nouzové situace.*“¹²³ Úsporná opatření vlády samozřejmě nezůstala bez odezvy občanů a tak i v Lisabonu se mohutně protestovalo, neboť podle

¹²³ Uvedl Coelho v projevu k portugalskému parlamentu na začátku roku 2013. – Dostupné z <http://www.denik.cz/ekonomika/portugalsko-je-blizko-k-prekonani-financni-krize-tvrdi-premier-20130118.html>

Eurostatu klesla životní úroveň Portugalců skoro o čtvrtinu.¹²⁴ Je tedy pravděpodobné, že ze střednědobého hlediska se s finanční krizí vláda této jižanské země vypořádá nejlépe.

6.5. Německo

Největším hnacím motorem eurozóny je německá ekonomika. A proto jí samozřejmě eminentně záleží na udržení celé eurozóny v podobě, jakou se prezentovala dosud. Právě německá vláda v čele s kancléřkou Angelou Merkelovou iniciovala veškeré záchranné balíčky pro jednotlivé státy a jako největší ekonomika se snažila zajistit opatření, aby dopady hospodářské krize byly co nejmenší. Proto už v říjnu 2008 (daleko před problémy jiných států), byl přijat první konjunkturální balíček pod názvem: „Zajištění zaměstnanosti posílení růstu“. Mezi jeho opatření patřilo především zajištění nových pracovních míst, prodloužení doby pobírání podpory při práci, anebo nové programy rekvalifikace. Následoval i druhý balíček s cílem snížit daňové zatížení rodin, pomoc sociálně slabším rodinám a podpora nově narozených dětí. Podporu pro výkon hospodářství také zavedlo opatření německé vlády na tzv. „šrotovné“. O jeho opodstatnění se vedly velké diskuze, nicméně velkému automobilovému průmyslu v Německu bezesporu státní pobídka pro obyvatele prospěla, neboť výroba se oproti předchozímu stavu několikanásobně zvětšila. Ačkoliv jako nejzadluženější ekonomika eurozóny, stále německá vláda nemusí řešit problémy s neudržitelností svého dluhu. Naštěstí, protože jinak by to znamenalo přímo katastrofu pro celou eurozónu a možná i pro celý koncept Evropské unie. Jako tahoun všech ekonomických, ale i politických rozhodnutí musí být Německo „zdravé“. Navíc se ukazuje, že pro lepší průchodnost a rychlost přijetí jednotlivých opatření je třeba, aby dva největší články (Německo a Francie), rozhodovaly společně. Což by se podle prohlášení čelních představitelů obou vlád mělo dít. Spolupráce Berlína a Paříže zůstává totiž životně důležitým jádrem pro projetí jednotlivých právních předpisů pro fungování eurozóny. Summity EU nebo klíčové schůzky ministrů financí by se pak totiž zbytečně komplikovaly a způsobovaly zbytečné časové prodlení, které si nyní eurozóna nemůže dovolit. Jenom tak totiž dokáže zachránit Řecko a další státy. Otázkou ovšem stále zůstává, zda cena za záchranu eurozóny není vyšší, než její zúžení a restrukturalizace.

¹²⁴ Česká verze Eurostat - <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h>

7. Postoj České republiky vůči eurozóně

Postoj naší země vůči eurozóně, anebo vůči celkovému evropskému jednotnému konceptu byl dlouhodobě poměrně dvousečný. Způsoboval to především bývalý prezident Václav Klaus. Neboť jako europesimista odmítal další postup integrace, která by odjímalala národní kompetence do rukou bruselských úřadů. Naopak prozápadně laděná vláda připravovala strategie pro zavedení jednotné měny a postupně sjednocuje všechny oblasti, aby republika mohla jednotnou měnu euro používat. Dovolím si však tvrdit, že tato dvousečnost nebyla na škodu, protože jednostranné hnutí se do eurozóny za každou cenu, by mohlo naší pozici v Evropě jenom uškodit. Nutností pro přijetí eura je plnění konvergenčních kritérií, která se z části daří české vládě plnit. Daleko zajímavější je však sledovat diskuzi, zda je pro nás přijetí eura vůbec přínosné. Je třeba totiž jednoznačně určit, zda jednotná měna ekonomicky prospěla státům, které ji přijaly. Množí se totiž ohlasy, že je to právě euro, které přispělo k tak hluboké krizi a problémům, které mají Řecko, Portugalsko a Itálie. Koruna nás zatím chrání, alespoň tak to vidí Stanislava Janáčková ve své knize.¹²⁵ Dokud je český finanční trh oddělen od zahraničí minimálně měnovým kurzem, daleko lépe odolává nepříznivým vlivům, které postihují eurozónu. České banky proto zůstaly relativně nedotčeny problémy, které měly jejich zahraniční mateřské finanční domy. Nadále můžeme se svou národní měnou samostatně operovat a i důvěryhodnost koruny je i přes nižší kurz stále dostatečná a je považovaná za stálou a pevnou měnu. V současnosti tedy skutečně není třeba se hrnout do něčeho, co se pomalu otřásá v základech a prožívá své nejhorší období. Tím nechci nijak eurozónu bagatelizovat, ale bude určitě pro Českou republiku příznivější, pokud se do eurozóny zapojí až ve chvíli, kdy bude euro stabilní a opět dostatečně pevnou měnou a bude schopné nám přinést více užitku než škod. Jak ale správně uvádí guvernér České národní banky Miroslav Singer v publikaci Euro versus koruna, ze všeho největší dopad má užití nové měny na občany republiky.¹²⁶ Češi jsou přirození odpůrci změn, a proto je u nich pochopitelná nechuť významné části národa k přijetí něčeho „nového“. A částečně za to může určitě neschopnost českých politiků naladit svůj národ na euro-vlnu a nechat obyvatele vychutnat výhody z něj plynoucí. Ovšem tato situace není vůbec

¹²⁵ Janáčková S., Krize Eurozóny a její příčiny, 2010, strana 51

¹²⁶ Knižní sborník Euro versus Koruna, Pečinková I., 2007

ojedinělá, stačí si vzpomenout na poměrně silný odpor vůči euru ze strany některých německých skupin. Jen velmi těžko se naši západní sousedé loučili se svým symbolem markou.

7.1. Strategie přistoupení

Základním materiálem, shrnující plány České republiky k zavedení společné měny, je Aktualizovaná strategie přistoupení ČR k eurozóně.¹²⁷ Ta byla poprvé přijatá v roce 2007. V souladu s touto strategií je vládou každoročně hodnoceno, zda bylo dosaženo dostatečných podmínek pro přijetí eura. Tím by poté mohlo dojít ke konečnému stanovení data, kdy se naše země zapojí do eurozóny. Samozřejmostí je ovšem také splnění důležité evropské podmínky, a to plnění maastrichtských konvergenčních kritérií. Jedná se o kritérium cenové stability, kritérium stavu veřejných financí, kritérium účasti v mechanismu směnných kurzů a kritérium konvergence úrokových sazeb.¹²⁸ Podle posledního vyhodnocení plnění maastrichtských kritérií¹²⁹ v současnosti ČR neplní kritérium cenové stability, ani kritérium stavu veřejných financí. A to především kvůli administrativním opatřením, s nimiž je spojeno snížení sazby DPH na počátku roku 2012. V následujících letech, by však mírná inflace měla zajistit splnění kritéria cenové stability, pokud ovšem v ČR nedojde k jiným než dosud plánovaným úpravám nepřímých daní a jiným administrativním opatřením v oblasti spotřebitelských cen. Deficit veřejných rozpočtů se nyní pohybuje ve výši zhruba 5,0% HDP, tedy nad povolenou hodnotou. Vůči ČR tak stále pokračuje postup při nadměrném schodku, ale současné záměry fiskální politiky by měly zajistit dosažení deficitu vládních institucí v následujících letech na úrovni kritérií. Nový člen eurozóny musí také minimálně dva roky úspěšně setrvat v Evropském mechanismu směnných kurzů II. Jeho vyhodnocení bude možné teprve poté, co do něj ČR vstoupí a bude stanovena centrální parita kurzu k euru. Poslední podmínku, tedy kritérium konvergence úrokových sazeb, ČR bez problémů plní, a to i přes obtížně předvídatelný vývoj na finančních trzích. V dosažení přijetí jednotné měny, z hlediska splnění všech nutných kritérií máme tedy stále co dohánět, ovšem trend nastavený současnou vládou je silně

¹²⁷ Společný dokument vlády ČR a ČNB dostupný z:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategie_dokumenty/download/eurostrategie_070829.pdf

¹²⁸ Článek 140 Smlouvy o fungování EU

¹²⁹ Dokument z 20. prosince 2012, schválený vládou ČR na jejím zasedání, dostupný z:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategie_dokumenty/download/maastricht_vyhodnoceni_2012.pdf

proevropský a v následujících letech by se měl kladně podepsat pod splnění jednotlivých maastrichtských podmínek. Další podmínkou pro přijetí eura je ekonomická sladěnost zemí eurozóny. Když se Česká republika při vstupu do Evropské unie zavázala, že se automaticky účastní i měnové unie, dostala časovou výjimku z používání eura. V podstatě čas, během kterého se má na používání jednotné měny připravit. Právě synchronizaci ekonomického vývoje by se nyní mělo věnovat daleko více pozornosti, neboť současnou krizi způsobily až přílišné ekonomické rozdíly, mezi jednotlivými členy. Ekonomická sladěnost zemí eurozóny je základním předpokladem pro hladké fungování měnové unie. Nárůst disharmonie indikuje problém, kterému by se mělo do budoucna předejít.¹³⁰

7.2. Změna právního prostředí

Pro případné zavedení eura je třeba také připravit právní prostředí. K tomuto bodu lze obecně přistupovat dvěma způsoby. A to změnou právního řádu jednorázovou, nebo metodou postupné změny. Vláda schválila možnost druhou¹³¹, která spočívá v tom, že ministerstva zváží citlivost právních norem s ohledem na právní jistotu občanů či podniků a podle toho se rozhodnou pro přímou novelu, nebo tzv. přímou použitelnost evropského práva. Což je z hlediska náročnosti jednodušší varianta, neboť z právního hlediska nevadí, pokud se po zavedení eura budou v právních předpisech ještě po nějakou dobu vyskytovat české koruny. Bude se na ně totiž nahlížet jako na jednotnou evropskou měnu, přepočítanou podle příslušného koeficientu. Národní plán pro zavedení eura v ČR¹³² počítá i s vypracováním tzv. Obecného zákona o zavedení eura. Takový zákon je hlavním právním předpisem, který v zemi vytváří předpoklady pro zajištění přechodu na novou měnu a navazuje na základní nařízení Evropské unie. Obsahuje několik základních principů, a to například princip kontinuity právních závazků, princip nepoškození občana a princip neutrality. Zákon i navrhuje, jakými nástroji by měly být jednotlivé principy realizovány. Závěrečná část tohoto obecného zákona poté přináší harmonogram dalšího postupu pro přijetí eura.¹³³

¹³⁰ Analýza stupně ekonomické sladěnosti ČR s Eurozónou, ČNB, 2012, str. 10, dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategie_dokumenty/download/analyzy_sladenosti_2012.pdf

¹³¹ Usnesení vlády ČR č. 404 ze dne 30. 3. 2009

¹³² Národní plán na zavedení eura, dostupný z:

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_plan_EURO_06-08-07.pdf

¹³³ Návrh obecného zákona o zavedení eura v ČR, dostupný z:

http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Obecny_zakon_o_zavedeni_eura_v_CR_zakladni_principy.pdf

Celý přechod na užívání jednotné měny by měl mít 5. fázi. V před-přípravném období se vládou stanoví pevný kurz pro zavedení eura a čeká se na vyjádření evropských institucí, zda Česká republika vyhověla všem podmínkám pro zavedení eura. Převážně v této době probíhají intenzivní technické přípravy pro novou měnu. V následující přípravné fázi je už zrušena výjimka na zavedení eura a toto období je ukončeno zahájením výměny korunového oběživa za eurové. Ze zkušeností by tato fáze měla trvat přibližně půl roku, a pokud země splní stanovená kritéria pro přijetí eura, je Radou evropské unie následovně stanoven pevný oficiální přepočítací koeficient pro výměnu měny. Zákonným platidlem je stále česká koruna, ovšem měly být již připraveny všechny právní podklady pro uzákonění tzv. duálního označování cen – ceny jsou uváděny souběžně v korunách a eurech s využitím onoho oficiálního přepočítacího koeficientu. Třetí fázi přechodu je období duální cirkulace. V národním plánu je tomuto období vyčleněna délka dvou týdnů. V jeho průběhu by měly být zaváděny eurové bankovky a mince a zároveň stahováno korunové oběživo. Bude tedy možné platit oběma měnami, ovšem obchodníci budou nuceni spotřebitelům vracet pouze nové oběživo. A jakékoliv bezhotovostní platby už jsou prováděny pouze pomocí eura. Předposlední fáze spěje k ukončení povinného duálního označování cen a částek. Platí se tedy už pouze eurem, je však stále nutné dvojí označení. A závěrečná 5. fáze již přináší plně funkční euro, kdy jsou veškerá přechodná opatření ukončena a nová měna obíhá jako plnohodnotné národní oběživo. V tomto období již bude možné směnít české koruny pouze v pobočkách České národní banky. Tyto fáze jsou součástí scénáře, který se nazývá tzv. velkým třeskem. Je to jednorázová změna a přechod poměrně rychlý. To si samozřejmě odsouhlasila česká vláda, a to na doporučení Národní koordinační skupiny pro zavedení eura (NKS).¹³⁴

7.3. Rezervování Češi

Dá se říci, že Evropa je vlastně připravena na náš lehce rezervovaný přístup vůči společné měně a vůbec vůči celému konceptu Evropské unie. Zatímco drtivá většina zemí se shodla na pomoci krizí zdecimovaných zemí, Česká republika (ač nečlen eurozóny a tudíž stát nepodílel se na finanční pomoci) byla většinou proti. Stejně tak tomu bylo i v případě nepřijetí Paktu pro Euro plus. Pozici Česka po neodsouhlasení paktu zhodnotil ministr financí Miroslav Kalousek během 13. Štiřinského fóra. Role České republiky by podle něj měla být

¹³⁴ Usnesení vlády č. 1200 ze dne 25. října 2006

spíše rolí loajálního spojence v rámci EU. „*Naše asistence nemůže být v rámci stabilizačního fondu eurozóny. Nicméně velmi bedlivě tu otázku vyhodnocujeme, protože jsme potenciální země, která do eurozóny vstoupí, to znamená i nás se to týká. Česká republika teď nemá dostatek důvodů k tomu, aby souhlasila s tím, že někdo bude rozhodovat o jejích penězích, aniž by ona sama tušila, kdo o nich bude rozhodovat a za jakých pravidel.*“¹³⁵ Česká vláda není v pozici, že by nechtěla unii pomoci, ale prvotně se spoléhá na vlastní odpovědnost za udržitelnou hospodářskou politiku postižených států.

7.4. Finanční ústava

Česká republika připravila řadu opatření, která by měla zmírnit dopad ekonomické krize anebo spíš předejít jejímu opakování. Jedním z nejdůležitějších právních předpisů, které naše vláda dlouhodobě prosazovala, je takzvaná Finanční ústava. Tedy dokument, který nastaví dlouhodobě, jak pro tuto tak i pro všechny následující vlády, pevná pravidla, která omezí možnost dluhové krize v České republice. Tvůrci vycházeli především ze zahraničních zkušeností, kde právě na národních úrovních obdobné finanční ústavy schválili již všechny naše sousední země. U nás je dokument stále ještě ve fázi příprav. Zatím prošel dne 6. února 2013 v prvním čtení poslaneckou sněmovnou a jeho účinnost se předpokládá od roku 2014, potažmo některá ustanovení dokonce až v roce 2018. Předpis představuje řešení české vlády v boji proti zadlužování veřejných financí. Prvotním cílem je vytvořit číselná, institucionální i procesní pravidla pro fungování fiskální a rozpočtové politiky. Tedy zjednodušeně předejít nadměrnému zadlužování České republiky, a to na ústavním základě – ústavním zákonem. Pokud finanční ústava projde celým zákonodárným procesem, vznikla by nová Národní rozpočtová rada, která by měla sledovat vývoj hospodaření sektoru veřejných institucí a hodnotit plnění číselných fiskálních pravidel.¹³⁶ Vláda České republiky se chce zavázat k plnění ještě nižšího poměru celkového veřejného dluhu k HDP, než stanovují unijní pravidla – tedy 60%. Ministerstvo financí to odůvodňuje malou a otevřenou českou ekonomikou, která je bezesporu daleko citlivější na vnější šoky, a vyšší zadlužení se tak daleko více promítá do růstu ekonomiky. Dluhová brzda (jak jí přímo definuje finanční ústava), má nastaveno pět dluhových pásem, podle jejichž dodržování, nebo spíše

¹³⁵ Rozhovor s Miroslavem Kalouskem během XIII. Štířínského fóra. Dostupné na: <http://www.kas.de/tschechien/cs/publications/22854/>

¹³⁶ Hodnocení pravidel konkrétně rozebírají článek 4 a násl.

nedodržování, se posléze bude vláda chovat. Základním účelem, je držet dluh veřejných financí na hladině nižší než 40% HDP (unijní pravidla stanovují 60%). V případě, že zadlužení překročí základní hranici o maximálně pět procentních bodů, předloží vláda sněmovně zdůvodnění zvýšení dluhu a představí přijatá opatření a návrhy na následující rok. Přitom dochází k omezení poskytování nových státních záruk. Jestliže ovšem dluh naroste v rozmezí 45 a 48 % HDP vláda rozhodne okamžitě o snížení výdajů schváleného státního rozpočtu, a to zvláštním zákonem. V následujícím rozpočtovém období budou připraveny návrhy veřejných rozpočtů s výdaji nepřesahujícími výdaje schválené v předcházejícím roce. Následně dojde k zajímavému úkazu. Podle ústavy by si ústavní činitelé měli sami snížit plat o pětinu a zamrazit mzdové výdaje v sektoru veřejných institucí. Tento postup se mi jeví ovšem jako jen velmi teoretický, s ohledem na peripetie, které předcházejí jakémukoliv jednání ústavních činitelů o jejich platech. Dalším pásmem je překročení dluhu v rozmezí 48 až 50 % HDP. Tehdy by měla vláda předložit návrh na vyrovnaný či přebytkový státní rozpočet, stejně jako rozpočty státních fondů a zdravotních pojišťoven. Totéž by mělo platit i pro územně samosprávné celky. A konečně pátým, tedy posledním pásmem je situace, kdy veřejný dluh překoná hranici 50% hrubého domácího produktu. Tehdy musí vláda vyvodit odpovědnost za své jednání a zažádat Poslaneckou sněmovnu Parlamentu ČR o vyslovení důvěry. Nová finanční ústava z dílny ministerstva financí tak rozebírá financování územně samosprávných celků. U nich by neměla celková výše dluhu překročit 60 % průměru jeho skutečných celkových příjmů za poslední 4 roky. V případě, že se tak nepodaří, zákon počítá s automatickým korekčním mechanismem, který spočívá v zadržení části daňového výnosu ÚSC ve výši požadavku na minimální snižování jeho zadluženosti, tj. 5 % z rozdílu mezi celkovou výší dosaženého dluhu ÚSC a 60 % průměru jeho skutečných celkových příjmů za poslední čtyři roky.¹³⁷

Obavy z přijetí eura tedy zatím nepřinesly České republice žádné větší škody. A o to asi možná jde nejvíce. Neztratit nic, než riskovat přijetím jednotné měny, která prožívá první velkou zatěžkávací zkoušku a nevedla si zcela suverénně. Během psaní této diplomové práce došlo v ČR k významné změně, která bude mít jistě vliv i na budoucím směřování naší republiky do eurozóny.

¹³⁷ PPT prezentace Vlády ČR z 10. 10. 2012, dostupná z: <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/fakta-a-argumenty/financni-ustava-bojujeme-proti-zadluzovani-11250.html>

Historicky první přímé prezidentské volby vyhrál proevropsky laděný kandidát Miloš Zeman. Ten má na jednotnou Evropu zcela odlišný názor, než dosavadní prezident Klaus. Zatímco si dovedu jen velmi těžko představit, že by Václav Klaus podepsal právní dokumenty zajišťující přijetí jednotné měny euro,¹³⁸ u nového prezidenta je tato varianta daleko pravděpodobnější. V rozhovorech během prezidentské kampaně Zeman uvedl, že je reálné přijetí společné měny nejdříve v roce 2017, ovšem za předpokladu, že budou splněna všechna kritéria a česká ekonomika na to bude připravena. Pokud bych zde mohl vyslovit vlastní názor, opravdu asi není kam spěchat. Zatímco většina post-transformačních ekonomik se do eurozóny přímo hrne (až musí unie zpříšňovat konvergenční kritéria), tak Češi zatím váhají a stojí stranou. K této myšlence si dovolím jedno velmi trefné přirovnání, které použil v publikaci „Euro versus Koruna“ guvernér České národní banky Miroslav Singer: *„Česká koruna se má k měnám většiny post-transformačních ekonomik asi jako Škoda Octavia k Ladě (přičemž euro bych přirovnal k VW Golf). Zatímco rozhodování o tom, zda přeseďlat z Lady do Golfu, je jednoznačné, rozhodování o tom, zda volit Octavii nebo Golf, je mnohem těžší. Při rozhodování totiž musí nastoupit delikátní úvahy, zda menší kufr je vyvážen větší prestiží značky atd. Zatímco pro občany většiny post-transformačních ekonomik je lehké být „euro-naděšenci“, pro Čechy je rozhodování mnohem trýznivější. A čeští politici, pokud se jim ovšem nepovede způsobit nějaký makroekonomický otřes, na tom sotva co změní.“*¹³⁹

¹³⁸ Bývalý prezident se několikrát vyjádřil v tom smyslu, že bychom se neměli vzdávat své národní měny a jistě by přijetí eura schvaloval jen velmi nerad.

¹³⁹ Knižní sborník Euro versus Koruna, Pečínková I., 2007

8. Budoucnost eurozóny

Jakým směrem se bude vyvíjet eurozóna vyvíjet je poměrně těžko odhadnutelné. Podaří-li se najít přijatelné řešení pro dlouhodobé období, a zároveň se členské státy dohodnou s Evropskou centrální bankou na shodném krátkodobém postupu, tak by eurozóna mohla přežít v současné podobě a dokonce by se mohla stát opět atraktivní i pro další nové členy. Pokud by se však s ECB, vlády členských států a Evropská komise nedokázali dohodnout na konkrétních funkčních opatřeních a postupu, výsledkem by mohl být dlouhodobý kolaps, kdy bude přibývat států s finančními problémy a budou se tak střídat více či méně akutní fáze důvěry a nedůvěry v eurozónu. Tuto neschopnost další činnosti by pak musel ukončit až nucený rozpad eurozóny podle některého ze scénářů, které uvádí přední český ekonom Jan Švejnar.¹⁴⁰

8.1. Scénáře vývoje

Eurozónu by mohla opustit nejslabší země, v tomto případě tedy Řecko, které by přešlo na svou vlastní měnu. Varianta, o které se již několik měsíců velmi silně diskutuje, má v sobě sice značnou logičnost, ovšem skrývá řadu úskalí. Všechno problémy by totiž zůstaly na bedrech samotného Řecka a neslo by tak největší náklady na přizpůsobení. Opuštění eurozóny by ovšem neprospělo ani ostatním členům EMU. Ti by museli vynaložit další velké finanční prostředky pro slabší země, jako jsou Portugalsko, Španělsko nebo Itálie, aby tak minimalizovali možnou nákladu. Další možností je postup přesně opačný. Tedy, že by eurozónu opustilo Německo či další silné státy. Proč by se měli Němci brzdit ve svém ekonomickém růstu placením řeckých dluhů, když sami žádné problémy nezpůsobili. Právě tento názor se velmi silně šíří obyvatelstvem našich západních sousedů. Problémem tohoto řešení je, že se do určité míry vyřeší problém Německa v nesouladu s řeckou ekonomikou, ovšem problém nesrovnalosti zbytku eurozóny zůstane. Pokud si ovšem napíšeme pro a proti, je zcela jasné, že ani tento postup by se Německu nevyplatil, protože by bylo třeba vynaložit finance na zavedení nové měny, a na posílení finančního sektoru. A hlavní je, zda by poté vůbec oslabená eurozóna měla smysl. Objevil se také názor, že by slabší země mohly opustit eurozónu ve větší počtu a vytvořit jakési „slabší euro“. Výhodou by bylo, že země PIIGS, by společně mohly omezit náklady na „léčbu“ úvěrové

¹⁴⁰ IDEA, Projekt národohospodářského ústavu, studie č. 8/2011 – Jan Švejnar, Vilém Semerák

nedůvěry a mohly se navzájem podpořit. Ovšem jen obtížně se hledají další pozitiva, protože by tyto státy měly jen velmi mizivé šance přesvědčit investory a obyvatele o budoucí stabilitě své nové měny. Jako reálnější se proto jeví odchod více slabých zemí a jejich návrat k původním národním měnám. Tím by se slabiny třetího scénáře eliminovaly. Problémem je ovšem poměrně vysoká nejistota při stanovování přepočtených kurzů u těchto měn. A tudíž pokud by se neuchytil žádný z nabízených plánů, je na řadě jen definitivní úplný rozpad eurozóny. Každý stát by poté zodpovídal sám za sebe, ovšem tím by potenciálně nejistota na trhu vzrostla ještě více. A zůstává otázkou, zda by pak mohla ještě fungovat samotná Evropská unie. Euro by se ovšem mohlo zachovat ve formě paralelní měny, která by existovala na jedné rovině s měnami národními. Jako nejlepší řešení se proto i nadále jeví možnost záchrany eurozóny. Dokud je to jen udržitelné, měli by se nejvyšší představitelé Unie domluvit na jednotném postupu a následném řešení.

8.2. Důvěryhodnost eura

Euro v první řadě musí zpátky získat svou důvěryhodnost. Optimisté říkají, že pokles finanční role státu, do kterého jsou členové eurozóny tlačeny, může omezit vytěšňování soukromého sektoru z trhů, a tím zvýšit efektivnost ekonomiky.¹⁴¹ Snahy snížit fiskální deficity by rozhodně měly být doprovázeny reformami, směřovanými na dlouhodobou udržitelnost veřejných financí. Bankovní systém by měl usilovat o co nejrychlejší nastartování úvěrového mechanismu a ten přirozeně závisí na důvěře mezi klientem a bankou a mezi bankami navzájem. Jak už jsem ovšem v této práci několikrát naznačil, postupně se krystalizuje jen jedno reálné řešení. Zachování eura je možné jen za fungování plnohodnotné fiskální unie, s jednotným daňovým a sociálním systémem a centrální rozpočtem. K přijetí politické unie se eurozóna zatím neodhodlala, a vzhledem k nutnosti absolutního potlačení národních pravomocí, se k ní dopracuje jen velmi těžko. Jistě by se dal nastavit i systém, které by nevedl k absolutní centralizaci moci do Bruselu. Ukázalo se ale, že současný model je neudržitelný. Budování nového systému, který by odpovídal částečně všem národním zájmům - neodebíral jim všechny pravomoci - a zároveň by vyřešil všechny příčiny současné krize a zabránil jejímu opakování, by trvalo neskutečně dlouho. A čas na hledání takového optimálního řešení je asi to jediné co eurozóna momentálně

¹⁴¹ Janáčková S., Krize eurozóny a její příčiny, 2010, str. 94

nemá. Jakákoliv změna (ať již formální, nebo právní) jasně prokazuje, že současná a budoucí eurozóna již není tím, do níž jsme se jako stát zavázali vstoupit v roce 2004. Přijaté a připravované změny nezadržitelně směřují k fiskální unii a pro je zcela legitimní otázkou, zda náš závazek přijmout euro je stále ještě platný.

8.3. Problémy Kypru

V posledních týdnech se navíc objevily problémy dalšího člena eurozóny. Krize zasáhla ostrov Kypr, který byl jen několik chvil od vyhlášení bankrotu. Finanční sektor na Kypru je několikanásobně větší než hrubý domácí produkt země a právě jeho velikost je považována za klíčovou příčinu nynější krize. Kyperská vláda proto požádala o pomoc Evropskou unii. Ta finanční pomoc neodmítla, ale oproti předcházejícím záchranným balíčkům postupuje přeci jen jinak. Změna v jednání eurozóny spočívá v tom, že vůči Kypru se snaží uplatnit tvrdé sankce a záruky (v podobě zdanění vkladů v Kyperských bankách), aby se jí poskytnuté finanční prostředky zajistily a nikoliv bezúčelně vyhodily. Kypr podmínku zdanění peněžních vkladů původně odmítl¹⁴² a hledal pomoc v Rusku. Kyperské vládě nakonec ovšem nezbylo nic jiného, než na podmínku o jednorázovém zdanění vkladů v místních bankách přistoupit a získat tak finanční pomoc ve výši 10 miliard eur. Plán přijatý ministry financí eurozóny nakonec nepočítá s plošným zdaněním vkladů, ale na záchranu budou muset přispět všichni s uloženou částkou vyšší jak sto tisíc eur a to pravděpodobně 30 procenty. Kyperský bankovní systém bude navíc dle dohody výrazně omezen až do roku 2018. Problémy třetího nejmenšího člena eurozóny nastaly, také díky jeho silné navázání na řeckou ekonomiku.

Celá krize tak poukazuje hlavně na určitou zmatenost unijního práva a vlastně i jeho rigiditu. Zatímco se snaží ponechávat národním vládám všechny podstatné pravomoci, zároveň je ovšem potřebuje k prosazování zájmů Evropy jako celku. Proto například na valné hromadě členským zemí má každý své právo veta, ale při potížích a krizových situacích se pak nejsou státy schopné na žádném kloudném řešení domluvit a vzniká patová situace. Přijímají se řešení vždy jen dočasně, dalším a dalším polovičním právním aktem, který vlastně nevedí nikomu, protože toho moc nezmůže. K přinucení všeobecné zodpovědnosti vůči

¹⁴² Článek na webovém portále idnes.cz - http://ekonomika.idnes.cz/kypr-bankovni-vklady-zdaneni-parlament-fci-/eko-zahranicni.aspx?c=A130319_080921_eko-zahranicni_aha

fiskálním rozpočtům bude zřejmě potřeba prosadit co nejrazantnější řešení. Při hodnocení a rozvaze o dalších krocích vůči společné měně bychom měli budoucí vize rozdělit na krátkodobé nebo střednědobé a ty, které by měly efekt dlouhodobý. Je třeba tyto časové aspekty od sebe dostatečně odlišit. Protože pokud jako stát uvažujeme o přijetí jednotné měny, měli bychom také vědět, v jakém časovém horizontu jí chceme přijmout. Poslední dobou se nejčastěji skloňuje rok 2017 jako nejbližší možný.¹⁴³ Všechny dosud přijaté záchranné kroky v sobě ukrývají hluboké institucionální změny a precedenty do budoucna. Jak připomněl prezidentský kandidát Jan Fischer: „*Předseda Evropské komise už mluví v souvislosti s řešením krize rovnou o potřebě evropské federace, což činí tento problém ještě zásadnějším.*“¹⁴⁴ O pár řádků výše jsem mluvil o tom, že potřeba federalizace je nejspíše nevyhnutelná. Druhý pohled na věc uvádí fakt, zda je násilné tlačení do centralizace eurozóny vůbec legitimní. Situace, která nabízí jen dvě varianty: buď federalizaci, nebo rozpad není tím konstruktivním řešením. Možná, že za tím vším stojí až příliš velká politická ambice, která by ovšem rozhodně neměla překrývat nutnost nalézt to nejoptimálnější výchozí stanovisko z krize. V poslední době se totiž stalo samozřejmostí, že pro záchranu eurozóny musíme přistoupit k fiskální unii. Otázkou zůstává, zda je nyní unie připravena na vznik společného rozpočtu a zda jsou i politické reprezentace jednotlivých členů připraveny k debatě a kompromisu ohledně přesunutí dalších kompetencí a fiskálních pravomocí. Předpokladem fungování nové fiskální unie je existence evropského národa, jakési jednotné evropské identity. Ta sice funguje na bázi evropského občanství, které získávají všichni členové EU, ovšem v praxi a zejména v době dluhové a hospodářské krize se ukázalo, že žádní jednotní Evropané v politickém slova smyslu neexistují. Obyvatelé členských zemí, i přes velkou snahu z nich uměle Evropany vytvořit, i nadále zůstávají občany národních států. Chybí zde zkrátka vůle vycházející přímo z centra členských zemí. A právě tato absence politické vůle vede k volání po rázné akci, již má být federalizace celé Evropské unie.

¹⁴³ Vyslovil se tak i současný český prezident Miloš Zeman, během prezidentských debat.

¹⁴⁴ Studia spojená s přednáškou Jana Fischera s názvem: Eurokrize a její dopady na země střední Evropy. - <http://www.jan-fischer.cz/media/informace/eurokrize-a-jeji-zeme-stredni-evropy>

9. Závěr

Eurozóna je v současnosti vystavena největší zátěži vůbec. Dopady současných problémů nejsou jen zdrojem všeobecné paniky mezi obyvateli, ale zároveň velmi negativně ovlivňují jejich životní úroveň. Zcela jednoznačného viníka není jednoduché určit. Díky nedostatečné zodpovědnosti členských států, za svoje hospodaření se naplno projevily značné rozdíly mezi členy eurozóny. Právě politické vedení a rozhodování mělo podstatný vliv na špatné směřování eurozóny, protože se z původně ekonomického a hospodářského projektu stalo místo pro prosazování politické síly.

Zcela zásadní však bylo nedodržování nastavených zpětných vazeb, které navíc nebyly dostatečné. Právní postih za nedodržení fiskální odpovědnosti v podstatě neexistoval. Nutnost dodržovat veřejné rozpočty ve stanovené míře byla v jednotlivých smlouvách jasně stanovena, ovšem sankce ve valné většině stanovena nebyla. Nejzávažnější bylo nedodržování článku 125 SFEU, tedy závazku, že členské státy budou za své dluhy zodpovídat samy a tím si udrží určitou hospodářskou zodpovědnost. Když už nějaký nástroj jasně definoval pravidla, byl ze strany členských států podvodně oklamán. Tím byl případ řecké vlády, která zcela úmyslně falšovala svá ekonomická data, aby odpovídaly maastrichtským kritériím a země tak mohla bez problémů přijmout společnou měnu. Následná záchrana eurozóny členské státy nesjednotila, jak se původně předpokládalo. Naopak neshody ve společném postupu ještě více prohloubily rozdrobenost Evropy. Ekonomicky výkonné státy nechtějí pomáhat těm, kteří na svou rozpočtovou politiku hleděli nezodpovědně. Navíc při přijímání prvotních opatření porušila eurozóna v podstatě všechna předchozí prohlášení. Ve snaze zachránit podobu celého projektu jak byl přijat, upustili vládní představitelé od jasně definovaného pravidla, že ostatní členské země nebudou ručit za závazky jiné členské země. První půjčkou Řecku bylo tedy porušeno to, na čem měla být založena právní jistota a princip zodpovědnosti.

Budoucnost by měla patřit především debatě o právním rámci eurozóny. Krize zasahuje postupně další země a jak je teď neaktuálnější vidět na problémech Kypru, asi jen tak území starého kontinentu neopustí. V současné době tak není vůbec jisté, zda eurozóna přežije či se rozpadne. Jednoznačná je zatím jen snaha o

udržení současného stavu a z hlediska finančního se to jeví také jako nejlepší strategie. Aby tomu tak skutečně bylo, musí se evropské vlády shodnout na nejen krátkodobých krocích, ale především na dlouhodobé strategii stabilizace. Celý osud ekonomicky výhodného prostředí, tak opět závisí na politických faktorech. Hlavní roli v dalším budoucím vývoji bude bezesporu opět hrát Německo, které prosazuje přijetí pravidel o fiskální koordinaci. Zdroje na záchranu případných dalších obětí krize již není mnoho. Prakticky všechny země mají důvod obávat se nejistoty a případného rozpadu EMU a tak se současná fáze celé integrace stává zatím nejtvrdějším testem skutečné soudržnosti a společných hodnot, jaké Evropská unie zažila.

Resumé

The idea of these theses intend to resolve the current Eurozone crisis. The global economic crisis has begun in the USA, because of cheap offers for mortgages. People began to borrow money despite they could not repay their debts. The global crisis affects the whole world. The most countries in Europe have been affected, especially those in the Eurozone. The Eurozone is fragile mainly because the whole monetary system remains to be unfinished. The system is relatively young and developing. However, the basic error was the institutional irregularity. The majority of Eurozone's economies were unbalanced. Member states managed their economic policy by themselves. The problem has arisen in the case, when it was necessary to react together. The effective solution that would quickly help could not enforce. Responsible nations were not able to finance public debt of the southern countries. According to the legal provisions of Article 125 of the Lisbon Treaty: other members are not responsible for the debts of another members. Representatives of the Eurozone wanted to keep the European monetary system in the same form. They did not want to risk leaving of the member state.

Article 125 was therefore interpreted outsider of importance. Eurozone's financial ministers then agreed with the first financial loan for the biggest debtor - Greece. After this another financial assistance followed, because the original amount was not sufficient. Other nations like Spain, Ireland and Portugal reported about their collapses. The Eurozone provided them with guarantees and other financial resources. On the other side Eurozone wants the compliance with all rules and has arranged the establishment of saving. Against Cyprus the Eurozone also promotes tax deposits in its banks. Some important pacts and institutes for the prevention have been received in the meantime. The acts tender exact procedure for Eurozone how to proceed. But even in these legal institutions are the work of compromise and are not as radical as the situation requires. The future direction of the Eurozone is complicated. It depends mainly on the agreement of political leaders. Some of them promotes the transfer to full fiscal union. Economic and financial issues would be addressed centrally from Brussels. But this is not like the smaller states which would have lost another of their powers. It will depend on what kind of political power wins. Euro and the

entire Eurozone will not survive without any pulse from the member countries. If they fail to meet all the agreed rules, nothing will save the single currency. It seems that despite all the money spent so far, if an artificial rescue of troubled countries is the best solution. All other reflections about the Eurozone cash would bring more and bigger problems. Although each week more problems of banking institutions are reported, I believe that the Eurozone will overcome this period and will continue despite daily information about the latest issue.

Seznam literatury

Knihy:

SYCHRA Zdeněk, Jednotná evropská měna, Muni Press – Masarykova univerzita, 2009, ISBN: 978-80-210-5082-2

TOMÁŠEK Michal, Evropské měnové právo, C. H. Beck, 2004, ISBN: 80-7179-860-6

LACINA Lubor a kol., Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii., C. H. Beck, Praha, 2007, ISBN: 978-80-7179-560-5

ARTIS Michael J., BLADEN-HOVELL R., European Monetary Union, 2001

JANÁČKOVÁ Stanislava, Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa, CEP, Praha, 2010, ISBN: 978-80-86547-95-4

DVOŘÁK Pavel, Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize, C. H. Beck, 2008, ISBN: 978-80-7400-075-1

HOLMAN Robert, Makroekonomie, středně pokročilý kurz, 2. vyd., Praha, C. H. Beck, 2010, ISBN: 978-80-7179-861-3

FOSTER J. B., Velká finanční krize, příčiny a následky, Překlad Radovan Baroš, Grimmus, 2009, ISBN: 978-80-902831-1-4

PEČINKOVÁ Iva, Euro versus koruna. Rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR, 2. vydání, CDK, 2008, ISBN: 978-80-7325-138-3

Právní předpisy:

Smlouva o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy – Úřední věstník C 83, 30. 3. 2010.

Smlouva o založení Evropského společenství ve znění smlouvy z Nice – Úřední věstník C 321, 29. 12. 2006

Smlouva o fungování Evropské unie – Úřední věstník C 83, 30. 3. 2010.

Nařízení rady ES č. 1466/97 z 7. července 1997, č. 1467/97 a č. 1055/05 a 1056/05 z 27. června 2005.

Usnesení vlády ČR, dnes 11. dubna 2007,

Usnesení Evropské rady č. 97/C 236/01

Rozhodnutí ER č. 2011/199/EU

Nařízení Rady č. 407/2010

Usnesení vlády ČR č. 404 ze dne 30. 3. 2009

Nařízení ES č. 407/2010 – úř. Věst. L 181

Jednotný evropský akt

dostupný z: eurlex.europa.eu/cs/treaties/dat/11986U/word/11986U.doc

Odborné publikace:

Publikace Evropské komise, Jedna měna pro jednu Evropu. Cesta k Euru, Evropské společenství, 2007, ISBN: 92-79-04472-9

Publikace Evropské centrální banky, Eurosystem, ECB, 2009, ISBN: 978-92-899-0385-1

Publikace Evropské komise, Zelená Kniha – Stínové bankovníctví, 2012

Publikace výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i., oddělení knihovnicko-informačních služeb – Protikrizová opatření v zemích EU. Dostupné z: www.vupsv.cz/sites/File/knihovna/protikrizova_opatreni.pdf

Publikace European Central Bank, The European system of a central banks, 2011. Dostupné z: ecb.int/pub/pdf/other/escb_web_2011en.pdf?283b678597679bb86475c7c6fd5213

Časopisový zdroj:

ŠEVČÍK M. a ŠEVČÍKOVÁ M., článek Mimo realitu, Časopis EURO, číslo 45, ze dne 7. 11. 2011.

Online dokumenty:

Přednáška Jana Fischera na Harvardské univerzitě.

Dostupné z: <http://www.jan-fischer.cz/media/informace/eurokrize-a-jeji-zemestredni-evropy>

ZAHRADNÍK P., Víceletý finanční rámec s ohledem na dopady evropské ekonomické krize na realizaci politik EU, Výstup pracovní skupiny NERV, 2011.

MF ČR, Informační studie – fiskální pravidla ČR v kontextu EU, Chaloupka L., Mazur J., Vašková D., 2010.

Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Fiskalni_pravidla_I_-_FINAL_I_informacni_studie.pdf

IDEA, Projekt národohospodářského ústavu, studie č. 8/2011 – Jan Švejnar, Vilém Semerák

Dostupné z: http://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2011_08.pdf

Společný dokument vlády ČR a ČNB. Dostupný z:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategi_cke_dokumenty/download/eurostrategie_070829.pdf

Dokument z 20. prosince 2012, schválený vládou ČR na jejím zasedání. Dostupný http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategi_cke_dokumenty/download/maastricht_vyhodnoceni_2012.pdf

Analýza stupně ekonomické sladěnosti ČR s Eurozónou, ČNB, 2012. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategi_cke_dokumenty/download/analyzy_sladenosti_2012.pdf

PowerPoint prezentace Vlády ČR z 10. 10. 2012.

Dostupná z: <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/fakta-a-argumenty/financni-ustava-bojujeme-proti-zadluzovani-11250.html>

Národní plán na zavedení eura.

Dostupný z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_plan_EURO_06-08-07.pdf

Návrh obecného zákona o zavedení eura v ČR. Dostupný z:

http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Obecny_zakon_o_zavedeni_eura_v_CR_zakladni_principy__pdf.pdf

Internetové zdroje a články:

Evropský statistický úřad (Eurostat) a jeho údaje. Dostupné z:

epp.leurostat.ec.europa.eu

<http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h> (česká verze)

Oficiální historické shrnutí etap Hospodářské a měnové unie. Dostupné z:

<http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.cs.html>

Článek z portálu Evropské komise popisující měnu euro a její historický vývoj.

Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/index_cs.htm

Článek shrnující podstatné historické fakty o jednotné měně od 50. do 80. let.

Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/319/sekce/pocatky-jednotne-meny/>

Článek shrnující podstatné historické fakty o jednotné měně od 80. do 90. let.

Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/322/sekce/80---90-leta/>

Článek na portále ekonomického deníku Euro, vystihující slovenské zkušenosti s přechodem na jednotnou měnu. Dostupné z: <http://euro.e15.cz/cesky-export/slovenske-zkusenosti-s-eurem-aneb-v-cem-se-inspirovat-859955>

Oficiální článek na českém webu propagující společnou měnu, který shrnuje výčet výhod a nevýhod jednotné měny. Dostupné z: http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/cr_euro_nevyhody_rizika.html

Řecko bylo přistiženo při lhaní o svém rozpočtu, hrozí mu sankce. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-39943350-eu-dosla-trpelivost-recku-jako-prvni-v-historii-hrozi-sankce-za-lhani-o-rozpoctu>

Článek o možnosti vyloučení členské země z Evropské měnové unie. Dostupné z: http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1543284/ecb-lisabonska-smlouva-teoreticky-umoznuje-vyloucit-zemi-z-eu-i-emu-zemi-odstoupivsi-pak-ponechat-euro.html?ctl00_ctl00_ctl00_MainContent_Content_centerColumnPlaceHolder_ActualComments_Contentpgi=6

Řekové si dlouhodobě žili nad poměry. To byl jeden z důvodů krize. V článku jsou popsány nadstandartní řecké výhody: Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/hitparada-reckych-nesmyslu-zemi-potopily-vladni-experimenty-pu8-/eko_euro.aspx?c=A100506_123319_eko_euro_fih

Statistika CIA USA určující pořadí států, dle jejich úrokové sazby. Dostupné z: <http://www.topglobus.ru/poradi-statu-urokove-sazby>

Rozhovor s Miroslavem Zámečником a Miroslavem Kalouskem o budoucnosti eurozóny, pozici české republiky a Paktu pro euro plus. Dostupné z: <http://www.kas.de/tschechien/cs/publications/22854/>

Analýza nutnosti připojit se k fiskálnímu paktu od Petry Černíkové. Negativistický přístup vůči těmto právním dokumentům. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/380305-potrebujeme-fiskalni-pakt-eu-a-financni-ustavu-/>

Německá kancléřka Merkelová připustila možnost rozdvojené integrace v eurozóně. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/svet/c1-56068650-merkelova-pripustila-dvourychlostni-integraci-eu-chce-politicke-sjednoci-evropy>

Bankovní ústav Goldman & Sachs pomáhal řecké vládě s úvěrovými machinacemi, aby podpořil falšování hospodářských ukazatelů. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/news-brief/191021-goldman-sachs-pomahal-recku-skryt-dluhy>

Proti úsporným opatřením v Řecku demonstrovali desetitisíce lidí. Dostupné z: http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/recko-ochromila-generalni-stavka-demonstruji-desetitisice-lidi/904078&id_seznam=40

Analýza rozpukající se finanční krize ve Španělsku. Dostupné z:

<http://www.finmag.cz/cs/finmag/ekonomika/spanelska-financni-krize-quot-ztrata-z-cihel-quot/>

Schválená výrazná finanční pomoc pro španělský automobilový průmysl.

Dostupné z:

<http://byznys.ihned.cz/c1-34396170-spanelsko-schvalilo-pomoc-automobilovemu-prumyslu>

Portugalský premiér na tiskové konferenci prohlásil, že je jeho stát blízko překonání krize. Dostupné z:

<http://www.denik.cz/ekonomika/portugalsko-je-blizko-k-prekonani-financni-krize-tvrdi-premier-20130118.html>

Kyperská vláda nakonec přistoupila na podmínku Evropské unie o nutnosti zdanit bankovní vklady, aby dostala finanční pomoc v krizi. Dostupné z:

http://ekonomika.idnes.cz/kypr-bankovni-vklady-zdaneni-parlament-fci-/eko-zahranicni.aspx?c=A130319_080921_eko-zahranicni_aha